

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**LEGVM PON||TIFICIARVM GRE-||gorij noni, seu
Decretalium pentateu-||chus**

Mesnart, Martin

Parisiis, 1555

Liber II.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-63486](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-63486)

LIBER SECVNDVS,
DE IVDICIIS. TIT. I.

PRÆLATORVM ecclesiæ officia superiore libro tractata sunt. Nunc de iudiciis ipsorum disponitur.

Ecclesiastica negocia laici ne tractant. Episcopi, abbates, archiepiscopi, & alii ecclesiarum prælati maximè quæ spiritualia sunt laicorum iudicio ne disponunt. propter eorum prohibitionem iusticiam ecclesiasticam exercere ne dimittunt. *2. Decernimus.*

Superiorum hæc exempla sunt. Causa iuris patronatus spiritualibus causis coniuncta & connexa esto. ideo non nisi ecclesiastico iudicio diffinitur. *3. Quanto*

Item qui ab ecclesia possessiones clientelari iure siue in feudum tenent, in ipsius episcopi præsentia super his iusticiam exhibent. quando id facere parati erunt, occasione illarum in eos episcopus neque interdicti neque excommunicationis sententiam promulgato. *5. Caterū.*

Clericus insuper de omni crimine coram ecclesiastico iudice conuenitur. in hoc nulla consuetudine canonibus præiudicator. *8. Clerici.*

Itaque clerici quanquam coram seculari iudice conuicti, vel de crimine confessi erunt: huius ergo à suo episcopo ne condemnantur. Neque enim sententia à non suo indice lata, neque coram tali confessio facta valent. Sin coram ipso episcopo id actum erit, & crimina tanti erunt: vel à suis ordinibus ab ipso suspenduntur, *4. Si si clerici.*

De Iudiciis.

vel ab altaris ministerio perpetuè arcentor. De adulteriis tamen & aliis minoribus criminibus cum clericis post peractam pœnitentiã dispensandi potestatem habeto. Quem pro suis excessibus deponet non actutum curiæ seculari tradito. officio suo functus esto. Hûc duplici contritione ne conterito.

10. *Cum non ab homine.*

Hæc ergo series esto. In quocunque ordine constitutus erit deprehensus in crimine & legitimè conuictus clericus, ab ecclesiastico iudice deponitor. Post si incongribilis erit: excommunicator. contumacia crescente anathematis mucrone feritor. Si contemnet, neque ecclesia quid ultra faciat habesit: per secularem potestatem comprimitor. Exilium olli deputator, aliãve legitima pœna infertor. Aliorum perditio ne fiet, cauetor.

17. *Qualiter & quando.*

Alioquin clerici omnino à laicis ad iudicium seculare ne trahuntor. Id vt ne fiat, prælati laicis occasionem dare cauento, laicis de clericis conquerentibus plenam iusticiam exhibento, quas hi in eorum grauamen frustratorias adpellationes interponent ne obstanto.

13. *Novit*

Summi pont. iurisdictionem nullus rex, neque regis summus pont. impediũto. Idem pont. iuxta mādati diuini formulam in peccatis ad ipsum post conrectionem euangelicam delatis, etiam aduersus reges maxumè de rupto fœdere delatos, procedito. peccati censura ad ipsum pertineto. eam in quemlibet exerito, exerceto. De quolibet capitali peccato quemlibet christianum conripito. Si conreptionem contemnet:

per

per distractionem ecclesiasticam coërceto. nulla apud ipsum prosopolypsia esto. De beneficio tamen cliētelari aduersus principes ad quos iudicium spectasset, ni contrā speciale priuilegium vel consuetudo fiet, ne iudicato. Imperator pontifici caput submitto. eius monita, cum tanquam homo peccasset, necessariō suscipito. Contra eum si quæ querela coram ecclesia proposita erit: vel summi pont. mandato pareto, vel exceptionem legitimam exprimito, ac de querimonia de plano cognoscitor. Iurifurandi contempta religio ad iudicium ecclesiæ pertinet.

De priuilegiis autem apo. sedis, cum causa 12. Cum venissent. super ipsis vertetur, per alios ne iudicator.

Cuius causæ iudex quis datus erit, si similis ipsum penè causa cōtinget, & alteri parti illius er- 18. Causa que. ij. gō nimis gratiofus videbitur, amouetur. alius eius loco subrogator.

Qui iudex spoliato ad ecclesiam contra spo- 11. Quia liantem recipiendam datus erit, etsi ipse spo- 7. lians morietur, inter impetrantem & eum qui post eādem ecclesiam ingressus fiet iuxta priorum literarum formam cognoscito, sub eodem negotium terminator.

Qui iudices negotii in commissionis non an- 19. Exhibita. quisitionis modum sic dati erunt, vt super ipso & aliis illud contingentibus veritatem anquirāt, iudices non anquisitores sunt. Si quæ partium conpirationem aut coniurationem aduersarii, aliāve quam similem exceptionem obponet: de his obponentis probationes admittūto. dum

De iudiciis

simul de principali negotio anquirant, ne expectanto. ad receptionem testium ante litem contestatam ne procedunt. si quid eorum faxint, aut facere interloquentur: prouocatio esto.

7. Intelleximus. Excommunicatum in ius ciere liceto. ipse per alium in iudicio respondere tenetur. ex sua malicia commodum ne reportato.

16. Cum deputati. Nemo secularis ecclesiasticusve iudex praecipuos militiae templi, licet ipsorum natio generatiove ignota fiet, quasi super litigiosis negotiis curam gerere non debeant, ab agendo respondendoque repellito.

9. Causam quaerit. Sanè inter quarum ecclesiarum fratres monachosve lis erit, iudex, ut cum autoritate & ad sensum sui praelati iudicium ingrediantur, ne post ille sopitam litem suscitare possiet, prouideto.

1. De Quo multo deo. Qui aduersario petente ad iudicium introductus semel cum aduersario experiri velle promittet, defendere cogitor. et si post sibi non placere respondebit, si sic discedet: ut nemo ei, donec satisfactione praemissa fuerit absolutus, communicet, iudex decernito. Beneficium tamen ante causae exitum nemini adimito.

6. Dilecti Sed & ecclesiastici iudices, cuiusmodi intentetur actio, subtiliter ne inquirunt. tantum simpliciter & pure factum ipsum & rei veritatem secundum formam canonum & scita patrum inuestigant.

14. Pastoralis. Id principaleis personae per se ipsas non per aduocatos proponunt. si tamen indiscretae fient; de iudicis licentia defectus earum per

alios subpletor.

Si cuius autem iudex ex probationibus factis ^{15. Exa-}
intentatam actionem incongruentem cogno- ^{minata.}
scet & ineptam: intentionem eius non tenere
pronunciato. ab hac reum (sic tamen vt con-
grueti & aptæ actioni, si postea proponetur, re-
spondere teneatur) absoluito.

Pro quibus super iuris elegundi rectoris ali- ^{21. Signi-}
cui ecclesiæ possessione vel quasi sententia lata ^{ficauerit.}
erit, electum ab ipsis in rectorem admittere qui
impedient coguntor. nec si tempus propter vin-
demias feriatum erit, idque, vt tempus regimi-
nis electi inutiliter elabatur, maliciosè obpone-
tur, ideo causa protrahitor. in ea nihilominus
ratione præuia proceditor. post super proprie-
tate iuris huiusmodi vel quasi cognoscitor.

Instantia iudicij cœpti decursu triennii, si per ^{20. Vene-}
subterfugia & cauillationes rei tanto tempo- ^{rabilis.}
re prorogata fiet causæ decisio, ne circumdu-
citor, eremodiciam ne contrahitor, in nego-
cio nihilominus etiam à delegatis iuxta for-
mam ipsis traditam proceditor.

De foro competenti. Tit. 2.

IUDICIA in competenti foro exercentor. ^{1. Si quis}
I Clerici si inter se negocia habesint: episco- ^{clericus.}
pum proprium ne deferunto. vel apud hunc
prius actio ventilator, vel de consilio ipsius
apud alios, quos ipsi volent, iudicium obti-
nento.

Nisi tamen ecclesiastica persona fiet, & dice- ^{18. Signi-}
G ii ^{ficasti.}

De foro competenti

cesani voluntas adcedet, clericis in iudicem non suum cōsentire ne liceto. priuatorum alioquin consensus eum qui iurisdictioni præesse dignoscetur iudicem suum constituito.

4. Si quis contra. Omnino si quis contra clericum causam habesit: episcopum eius adito. Is (si cōtinget eum vt suspectum recusarier) vel delegatum, vel (si actor refugiet) aliquem, qui partes ipfas mutuo consensu iudices elégere compellat, deputato. Ab his quod transactum, finitum erit, modis omnibus, lege seruata, ipsius sollicitudine completor.

13. Cum contingat Ad eundem episcopum loci, tanquam ordinarium, clericorum excessus, maxumè si in eius diœcesi commisi sient, deferuntor. Si quibus tamen ex indulgentia vel speciali consuetudine id licebit, vt seruitio ipforum deputati clerici de suis excessibus conquerentibus coram ipsis respondeant: id seruator.

14. Postulasti. Episcopus, in cuius diœcesi delinquet clericus, sententiam, quam crimen exiget, promulgato. Si tamen officii beneficiue priuationem causa exposcet: is, in cuius diœcesi beneficiu obtinensit, quoad illud exequutionem facito.

Sanè. Inter episcopos diuersarum prouinciarum si quæ causa vertetur: primas, in cuius prouincia locus contentiosus erit, iudices dato.

20. Licet. Vbi quis deliquerit, contraxerit, domiciliuue habesit, vel res fuerit quam possidebit, ibi forum sortitor. Præter hæc quoque quisquis apud sed. apo. conuentus erit, ibidem respondere compellitor. hæc ecclesiarum omnium mater

& magistra esto . Si quis tamen iustam & necessariam causam dicet, cuius ergo eò ante venerit: reuocandi domum olli ius esto.

Qui verò subditus ad petitionem aduersarii *19. Prope legitime* in ius ciebitur, etsi post alterius iuris *suisti.* dictionis esse incipiet, ius in ea causa reuocandi forum ne habeto.

Sed & qui certo loco respondere solueré *17. Dile-* promiserit, licet priuilegium generale contra *cti.* leget, & ibi & vbi domicilium habebit rectè conuenitor .

Item coram iudicibus datis qui reus conue- *15. Ex par* nietur, sicubi possessionem & mansionem habet *te.* sit in diocesi vltra duas dietas ab ea in qua iudices dati erunt, & res litigiosa erit, non distante, licet alibi domicilium principale remotius habebit, rectè conuenitor.

Nemo iudicum sine pontificis permissu cler- *2. Nulla* ricum aut minores ecclesiæ distringito, nemo condemnato . qui faxint, ab ecclesia dei, donec delictum suum agnoscentes emendassint, tandiu sequestrati sunt.

Hæc vt seruentur, clerici clericos ad iudicia *12. Si di-* publica ne pertrahunto . Nemo episcopus, vel *ligenti.* clericus in ciuili criminaliue iudicio publicis iudiciis se purgare elegito . alioquin siquidem ciuilis causa fiet, & locum suum malent obtinere: actores nedum à communionem extranei habentor, sed & causam, rei verò quod euicerint perdunto. In criminali etsi pro ipsis lata sententia erit, locum amittunto. Neque si inuiti, neque si voluntarii vt secularia iudicia subeant, paci-

De foro competenti

scuntur, huic iuri publico, totique ecclesiastico conlegio publice indulto priuatorum pacto derogator. Si iurassint: contra canonica instituta ininitum pactum ne seruator.

9. *Quod clericis.* Denique quas causas clerici contra aliquos, vel aliqui contra eos habessint, hæ iure canonico deciduntor.

5. *Si clericus.* At si clericus laicum de suis ecclesiæ rebus impetat, idq; laicus negabit, & res suas proprias adseuerabit: ad forenses iudicem trahitor.

10. *Licet. j* Immo quas literas laici, super rebus præcipue quæ forum seculare contingunt, à se. apo. impetrassint, dummodo in eius iudicio conquerentibus iudex secularis iusticiæ complementum exhibeat, inritæ & inaneis sunt. Ab ipso tamen ad episcopi loci, vel Romani pōt. audientiam, maxumè si recursum ad secularem iudicem vacante imperio haberier haud potis erit, adpellare ex cōsuetudine liceto. Idem iudex si tanquam merito suspectus recusabitur: coram arbitris communiter electis de causa suspicionis agitor. si ea iusta probata erit: ad episcopum Romanumve pont. recursus habetor.

11. *Ex te-
more.* Post literas verò impetratas si is de cuius foro partes erunt causam ad se deferri mandabit, & iusticię plenitudinē exhiberi facere promittet: nisi causa ad ecclesiasticum iudicem pertinebit, iudex datus superfedeto. hoc in viduarum quoque defensione ipsis ab ecclesia debita seruator. Si tamen per iudicem secularem suam iusticiam obtinere nequibunt: iudicis contradictione nō obstante dati iudices causam terminanto.

Eadē viduæ si dotalicio sibi adsignato aliis- ^{15. Ex}
 ve rebus suis licet feudalibus spoliata erunt: ol- ^{parte.}
 lis coram ecclesiastico iudice vel à summo pōt.
 dato spoliatorem suum inrequisito feudi domi-
 no, suæve rei detentorem in ius ciere liceto.

Alioquin causa feudalibus per dominum feudi ^{6. Ex mās}
 terminator. Super qua possessione seculari vel ^{missa.}
 feudo lis erit, vasallus in iudicio ecclesiasti-
 co, quanquam ecclesiæ miles erit, domino in-
 hibente ne respondeat. si tamen maliciosè feu-
 di dominus differet: debitum causę finem iudex
 ecclesiasticus imponit.

Quæ verò feuda ad ecclesiasticam cognitio- ^{7. Verum.}
 nem pertinebunt, de his sub episcopi ecclesiæ
 in ea consecrati iudicio cognoscitur. Alioquin
 imperiali beneplacito relinquitur.

Qui venerabilibus ecclesiis conlata, relicta, ^{16. Cōque-}
 aliisve iustis modis adquisita inuadent, tāquam ^{stus.}
 sacrilegi vsque ad satisfactionem cōgruam ana-
 themati subponuntur. monitione præmissa ces-
 sare, ac de præteritis damnis & iniuriis satisfacere
 adpellatione remota per iudicem ecclesiasti-
 cum compelluntur.

Omnino enim malefactores ecclesiæ sacrilegi ^{8. Cum sit}
 censentur. hos venerabilium locorum rectores ^{generale.}
 sub quo mauolent iudice conueniunt. Hoc in
 ecclesiæ fauorem introductum esto.

De libelli oblatione. Tit. 3.

Iudicia à libelli oblatione occipiunt.

Conuento libellus conuentionalis ab acto- ^{3. Dilecti.}

De mutuis petitionibus.

re porrigitor. si quæ pecunia petetur: etiam cur ea debeat, exprimitor. ni hoc factum erit, reus respondere ne tenetor.

2. *Significanti-
bus.* Sin quæ res immobilis petetur, eaque ab eo qui plures possessiones habebit; olli, vt res, qua de quæstio vertetur, ostendatur, postulare licet. si iudex denegasset, & exceptionem non admittet: prouocatio esto.

1. *Ignarus* Siue quis alicui reclamabit, siue quid postulat, suam reclamationem libelli serie declarato. eam sua manu roboratam iudici porrigito, tunc ipsi respondetor.

De mutuis Petitionibus. Tit. 4.

1. *Ex lite-
ru.* **S**I C ab actore proposito libello, de iis quæ aduersus ipsum proponentur reus respondetor. hoc iuris ordo exigit. Si tamen qui conuenitur tunc ex actore iusticiam postulabit exhiberi: etsi quæstionis actoris delegatus iudex erit, ipsius actione proposita & responsione facta reo incontinenti super suis quæstionibus respondetor. post vicissim rationes partium audiuntor, concordia vel iudicio vtriusque negocium terminator.

2. *Prudentiam.* Actoris enim & rei eadem conditio esto. vno eodemq; iure ambo censentor. sicut actor iuxta mandatoris rescriptum adpellatione remota iusticiam sibi exhiberi postulabit, sic reconuenienti in sua iusticia respondetor.

De litis contestatione. Tit. 5.

Litis contestatio in iudicio ni facta fiet, pro-^{1. Olim.} cessus inritus esto. hanc petitio in iure proposita & respōsio sequuta faciunt. non, si quædam positiones factæ erunt, & ad illas responsum erit hinc inde, lis propterea contestata accipitor.

Ut lite non contestata non procedatur ad testium receptionem vel ad sententiam diffinitivam. Tit. 6.

Lite non contestata ad receptionem testium^{5. Quoniam in princ.} ne proceditor. Si tamen de morte vel absentia testium diuturna timebitur, & ciuiler agendum erit: senes & valetudinarii, & alii testes, de quibus ex aliqua rationabili causa timebitur, etiam lite non contestata, siue reus contumax erit, siue absens absq; malicia conueniri nequibit, admittuntor. hunc tamen intra annum, ex quo poterit conueniri, actor vel conuenito, vel testium receptionem denunciato. alioquin nec sic receptæ attestations valentor.

Si verò super cuius electione, copulave maritali quæstio mouebitur, & contumax adparebit^{θεμα. porro.} is in quæ erit actio dirigunda, siue quia peremptoria citatione recepta venire contemnet, maliciosève seipsum occultabit, vel, ne citetur, impedit: testes lite non contestata admittuntor. si de causa liquebit: nihilominus ad sententiã diffinitiuam proceditor. sin aliter aberit, & de spiri-

Vt lite non contest. &c.

tuali coniugio inter electum & ecclesiam iam contracto, electione maxumè confirmata, quærendum erit: quod de personis talibus expectandis canones definiunt, seruator. de contrahendo si agetur: per spatium sex mensium, nisi pro negotii circumstantia superior maius minúsve statuet, expectator. De carnali autem coniugio eú agendú erit, & alter sine colpa, et si propria non tamen maliciosa voluntate aberit, ei ne præiudicator. tandiu alter coniugum, donec de ipsius obitu verisimiliter præsumatur, expectator.

1. Ad
hæc.

Ordo iudiciarius in aliis causis, in matrimonialibus non vsquequaque seruator. hoc in quibus de fœdere matrimonii ad coniunctionem, non de crimine adulterii ad separationem thori agetur, verum esto. In his enim si, cum ex parte rei libello actoris responsum non erit, testes recepti & attestations etiam publicatæ erunt: ad sententiã diffinitiuam ne proceditor.

4. Accedens ij.

Alioquin si vel ante litem legitimè contestatam, vel post adpellationem ex iustis causis à recusato iudice interpositam testes erunt etiam si per consanguinitate, pro qua matrimonium dissolui petetur, absque colpa contumaciæ recepti: attestations inritæ & inaneis sunt. Si quis iudicum actorem proxima linea consanguinitatis attinget, si principalem rei aduersarium communalem habebit, si de terra actoris oriundus erit & sub eius districtu, si reus ad locum & terminum sibi adsignatum sine mortis periculo accedere non audebit, si vt capitalibus inimicis se crederet necessitas fuit: adpellationis ius

stæ causæ sunt. hæc contumaciæ culpam amovendo. Matrimonialis verò causæ iudices mulierem ad virum eam petentem redire cogunt. sic postquam vir & vxoris & dotis plenissimam restitutionem habebit, causam super matrimonio audiunt.

Quantum autem lite non contestata neque testes recipi, neque ad diffinitivam sententiam procedi poterit: reum tamen propter suam vel sui procuratoris in respondendo contumaciam, nisi sciens purgasset eandem, excommunicari licet.

Id iudex, et si reus, minus tamen legitime, adpellabit, ut adpellatio non teneat, cum amplius respondere nolet, rectè facit. Non tamen, etiã si restitutio petetur, restitutionem rei petiti ad iudicatum. Nisi lis contestata erit, ne restituat. Alioquin quæ sic habita, & sententiæ huiusmodi occasione occupata erunt, restituuntur.

Custodiæ tamen causa, si talis causa erit, ut possit, reo ante litem contestatam contumaciter absente, in petitarum rerum possessionem mittere licet. Alioquin si nequibit intromitti: reus iuri parere per censuram eccle. compellitur.

Hic verò si intra annum venerit: iudicio fisci præstita cautione, ac expensarum congrua satisfactione exhibita possessionem recuperato. Alioquin eo negligente actor post annum verus possessor efficitur, constituitur. Reo super proprietate tantum defensio legitima reservatur. Sin verò res erunt immobiles, & alieno nomine possidentur: qui possidet dominum, ut vel ipse veniens, vel per responsale idoneum actoris actionem excipiat,

1. Ad
hæc. in fi.

2. Accedens. i.

3. Tut.

5. Quoniam

θεμα.

In aliis. vj
que ad fi.

sis partibus, vel ab earum procuratoribus cum instrumentis de rato comparentibus vltro citroque præstator.

Et ita omneis principales personæ in primo *1. Inhæren*
litis exordio iuramentum calumniæ fubeunto. *tes.*

Totus tamen ordo clericalis ab hoc præstando immunis esto. Nemo enim episcop⁹, presbyter, clericus, abbas, monachus, vel sanctimonialis in quacunq; causa ciuili siue criminali iusiurandū qualibet ratione subire compellitor. Nemo episcopus Romano pont. nemo clericus prælato suo inconsulto iurare audeto. Si quis ecclesiæ suæ id expedire noscet: aliis idoneis defensoribus id officium delegato.

Idcirco monasteriorum abbates & fratres in *4. Impe-*
suis monasteriis œconomum de authoritate sui *ratorum.*
episcopi statuūto. Ipse pro his agito, petito, excipito, iuramentum de calumnia, cum necessarium erit, exhibeto. Ipsi præstare ne coguntor. Sic nec religione adstricti aliena detinento, nec præstiti iuramenti defectu à causa sua decidunto.

Hodie verò inter quos clericos causa erit, ad *5. Caterò*
veritatem eliciundam ab vtraque parte præstator. contraria consuetudine nihil iuuantor.

Episcopus quoque si cum alio pecuniariam *7. Cum*
causam habesit, & per seipsum litigabit: ab ipso *in causa.*
propositis tantum, sed non tactis euangeliis exhibetor, sin per syndicum vel actorem litigabit: per eum præstator. *in prius.*

In quibus autem causis de ecclesiis, decumis, & *2. Literas*
rebus aliis spiritualibus tantum agetur, iuramē-

De Dilationibus

tum calumniæ nec dator nec recipitor.

7. *θεμ.α.*
pena.

Alioquin eorum, qui de calumnia iuramentum, cum præstandum erit, recusassint, hæc pena esto. actor ab instituta actione cadito, reus pro confesso habetor.

3. *In per-*
tractan-
dis.

Hoc tamen non passim in pertractandis causis exhibetor. Causæ & personarum qualitate inspecta quandoque per ipsas principales personas, quandoque per œconomos, qui causam omnino non nesciant, in animam iurantis præstator.

De dilationibus. Tit. 8.

Oblato ab actore libello, reo, antequam respondeat, si petet, induciæ deliberatoriæ ceduntor.

3. *Litera.*

Non tamen, si contra quem certæ petitionis libellus editus erit, generalitate ex abundanti adiecta, eaque aduersario petente expressa, quasi libello propterea mutato longiores olli ad deliberandum induciæ dantor.

2. *Præ-*
terea.

Sed & qui ad iudicium legitimè conuocatus ex literarum citatoriarum tenore ipsi transmissio plenè super eo, de quo in iudicio conuenitur, erit, esse poterit instructus, huic induciæ deliberatoriæ ne indulgentor. ad examinationem causæ proceditor. finis ei debitus imponitor.

4. *Expo-*
suit.

Ardua tamen causa si erit, ut primatiæ, & aliorum consilium requiret, reumque post euocationem etiam peremptoriam pro publica impeditum fuisse utilitate constabit, nec tempus habuerit, in quo ad utrumque paratus veniret: per-

ptorio circūducto noua ipsi dilatio indulgetur.

Iudex verò ad primam citationem neq; nimis ^{1. Dilecti}
breuem, neque peremptorium terminū (maximè cum de rebus ecclesiasticis agatur) nisi cum
necessitas vrgeat, assignato. Si secus diem pe-
remptorium maturasset: prouocatio esto.

De Feriis. Tit. 9.

HAE verò litium negociorūq; dilationes
ab omnibus seruantur:

Omneis dies dominici à vespero in vesperum ^{1. Omneis}
cum omni ueneratione obseruantur. omneis in
his ab omni illicito opere abstinendo. neque
mercatum, neque placitum faciunt. nemo ad
mortem pœnāve iudicator. sacramēta nisi pro
pace vel alia necessitate nā præstantur.

Sic dies septimus ad humanam quietem depu ^{3. Litet.}
tatur esto. Sic tam ipse, quàm alij dies maiestati
altissimæ deputati, sanctorum quoque martyrum
natalicia obseruantur. In his opus seruile ne pa-
trator. Si quæ tamen rerum fortuitarum ac ne-
cessariarum inclinatio continget in ipsis, præ-
terquam si maiores anni solennitates erunt, eis
intendere licet. de lucro verò quod inde pro-
ueniet vicinis ecclesiis & Christianis congrua
portio distribuitur.

Et generaliter dieb⁹ feriatis ob dei optimi ma-
ximi reuerentiã statutis iudicialis strepitus con <sup>5. Con-
questus.</sup>
quiescitur. hi numerantur: Natalis domini, sancti
Stephani, Ioānis euāgeliste, Innocentiū, Siluestri,
Circumcisionis, Epiphanię, dominicę passionis
dies septē, resurrectionis totidē, Ascensionis,

De Feriis.

Pentecostes cum sequentibus duobus, natiuitas Ioannis baptistæ, festiuitates omneis magnæ matris virginis, xii. apostolorum præsertim Petri & Pauli, beati Lauréti, dedicationis, Michaëlis archangeli, solennitas Pantheon seu sanctorum omnium, dominici dies, ceteræque solennitates quas singuli episcopi cū clero & populo in suis diocesibus nominatim celebrandas duxint. In his, nisi quæ necessitas vrgessit, vel pietas suadesit, neque processus habitus, partibus etiam consentientibus, neque promulgata sententia teneto. Diebus tamē feriatis, qui vindemiarum, Cerealiumve gratia ob necessitates hominū indulgentur, partibus volentibus procedere liceto.

2. Quo-
niam.

Festorum autem principium & finis iuxta eorum qualitatem, & regionum consuetudinem adtenditor. sicut exigit dierum magnitudo prius occipito, tardiùs terminator. alioquin à vespero in vesperum, sicut scribitum est, celebrantur. Sic sanctæ Triadis festiuitas secundum regionum consuetudinem vel in Pentecostes octauis, vel dominico aduentum domini præcedente, in Ro. ecclesia nullo tempore specialiter celebrator. dominicis, & aliis præcipuis festiuitatibus, siue inter Paschatis & Pentecostes nulla genuū flexio, præterquam si in secreto, aut ex propria religione quis facere volet, esto. In episcoporum consecrationibus, & clericorum ordinationibus consecrati & consecrato tantum genua pro consecrationis modo flectere liceto.

4. Capel-
lanus.

Tribus hebdomadis ante Ioānis baptistæ natiuitatis ne celebrantur. hæ à tribus litaniarum diebus

bus ante adscensionem domini ad octauum vsque diem post Pentecostes computantur. Nubtiæ interim, & à septuagesima ad septimum vsque diem post Pentecostes pro consuetudine ecclesiæ, vel secundùm canones vsque ad octauas Paschatis suspenduntur. Sequenti dominico & deinceps licitè celebrantur. Matrimonium tamen consensu interueniente legitimo de præfenti quocunque tempore rectè contrahitur.

De ordine cognitionum. Tit. 10.

Semel autem cæpto iudicio, quo ordine de altercationibus partium cognoscendum fiet, diffinitur.

Coram quo iudice causa erit, ante eam terminatam ne quæ alia dependens ex ea incipiat, videto. vnum negocium diuersis processibus ne intricatur. Iudicii ordo ne confunditur. Qui natalium causam in ecclesiastico foro habebit, donec ea finem habebit, coram laico iudice super successione ab ea dependente si conuenietur, vt expectetur, rectè petito.

Sic & qua exceptione probata principalis quæstio perimetur, ante de ipsa, etiam auctore testes ad suæ intentionis probationem inducente, quàm ad diffinitionis articulum procedatur, cognoscitur. Id, si vindicanti virum mulieri consanguinitas obiicietur, seruatur.

Si restitutionem petenti alia spoliatio in exceptionis modum obiicietur: super hac exceptione primitus probationes admittuntur. ea probata, reus ante restitutionem respondere ne tenetur;

H

De plus petitionibus

Non tamen propterea restitutor. tantum ab agendo sic obiecta spoliatione repellito.

4. *Super
spoliatio-
ne.*

Super alia quaestione reconuenire restitutionem petentem ne permittitor. restitutionis enim petita hoc priuilegium esto: Qui ipsam intentat spoliatoribus ante restitutionem respondere ne cogitor.

Si verò super alia spoliatione reconuentio in actionis modum proposita fiet: mutuae petitiones diuersae sese minimè contingentes censentor. qui prius adpellasit prior agito. quae prius proposita erit prius tractator. In idem iudicium deductae vicissimq; tractatae simul eadem sententia terminantor.

De plus petitionibus. Tit. II.

1. *Consiliū*

Qui actionem intentat, prouidentiae consilio utitor. ut neq; re, neq; causa, neq; loco, neq; tempore plus petat, videto. Cuius in genere, vel sub alternatione debetur, neq; rem in specie, neq; vnum praecisè petito. Cui decem debebuntur, viginti ne petito, alioquin aduersario in expensas condēnator. Alibi quam vbi soluere conuenit nemo conuenitor. qui hanc utilitatem ita statuto loco soluendi reo adimet, ipsi ad interesse tenetor. debitum ante diem vel conditionem nemo petito. alioquin reo inducię duplicantor. litem, nisi ei soluantur expensae, excipere ne cogitor. Sic plus petenti importunitas, si super petitione sua in iudicio persistent, punitor.

De causa possessionis, & proprietatis. Tit. 12.

DE possessionis siue momenti & proprietatis causa vnus idemq; iudex cognoscito. 1. Susceptis. cō-
tra inauditam partem nihil diffinito. ptis.

De qua re cognorit, pronunciato. Si tam petitorium, quàm possessorium in iudicium deductum erit: spoliatum restituendum decernito. 4. Cum factum per.

De ecclesiæ verò petitorio si actum erit, & neutrum canonicam institutionem habere constabit: vtriusq; electionem infirmato, circumducito.

Sic vtrumq; cum simul super ipsis actum erit, vna sententia terminato. In pronuntiatione possessio præmittitor, proprietate in executione præualeto. 6. Cum de lectus.

Itaque in qua questione partium ius vniuersum in iudicium deductum erit, ab actore possessione vel quasi probata, in eam, quam ante controuersiam habuerit, possessionem reduci- 3. Cum ecclesia Siu- trina.
tor. Si tamen possessionis tempus ad legitimam præscriptionem productum non probauerit, & id de quo agitur ad aduersarium iure communi pertinere constabit: reus, etsi nihil præstiterit, obtineto, ab actoris impetitione absoluitor, parti aduersæ silentium imponitor. In iudicium autem tantum de quo actum erit ne veniret non venito. Itaque non id solum de quo actum erit ut veniret venito.

Ceterum iudicibus, ut de possess. & proprietate cognoscant, deputatis de vtraque commissim partium allegationes audire, testes admittere, deinde prius antestationes de possess. audire, & secundum illarum tenorem pronuntiare liceto. 2. Ad vltimum.

De restit. spoliatorum

5. *Pastora
lis.*

Qui autem re sua spoliatus eam vendicando proprietatis iudicium primitus instituere cepit, olli, antequam renunciatum conclusumve fuerit in ipso, & adhuc eo pendente, possessorio iudicio quod de recuperanda siue indipiscunda possess. proponitur agere liceto. Alia possessoria iudicia domini vendicationem præcedunt. Si verò conclusum, aut renunciatum fuerit in proprietatis causa: possessorio nemo vitior, lites litibus ne intricantur. fraudibus via ne aperitor. Iudici tamen, si inuasoris iniquitas peripicuis iudiciis arguetur, & spoliato casus maliciæ probandi dominium facultatem subtraxint, aut alia æqua & iusta causa esse videbitur, etiam postquam conclusum erit, vt possessorio agat, permittere liceto.

7. *Cum
olim.*

Item quod beneficiū duobus antea à se suisve decessoribus continuè adsignatum quis tertio contulerit, huic adiudicator. proprietatis tamen quæstio aduersus ipsum conlatorem, cum quo actum non erit, super eius conlatione cõtendere volenti reseruator.

8. *In causa* De cuius rei iurisve petitorio ex certa causa quis agens contrariam sententiam reportasset, si volt de ea eòve alio iure experiri, olli potestas esto. Si super subiectione quæstio fiet: neq; ipsa quandoq; præstita, neq; census ad ipsius iudicium præstitus debitæ subiectionis argumenta idonea sunt.

De restitutione spoliatorum. Tit. 13.

1. *Licet.*

Rerū suarū cuiq; possessio integra seruator.
Qui rem suā inrationabiliter ab alio oc-

cupatam queretur, huic ante omnem contentionem violenter ablata possessio redditor, restitutor. Si tamen eo volente aduersarius rem sui iuris esse probaturū se constituet: veritas inquiritor. hoc si probatum erit: ipse à sua intentione discedito. Alioquin ei res ablata restitutor.

Nam & si quis de possessione sua se violenter eiectum dicet: tametsi contrà non canonicè institutus dicetur, priùs de violenta eiectione quàm de canonica institutione agitor. etiam prædo secundum iuris rigorem restitutor.

Nemo verò re, nemo iure, quam, quòdve semel tamen vsurpauit, nisi tunc priùsve id eamve possederit, spoliatus accipitor. Excommunicatione semel in populum alicuius parrochiæ lata & obseruata nemo ius parrochiale cōtra diocesanum loci adsequitor.

At si rei cuius alicui à domino concessæ per detentorē ipsius pensio solui iussa & soluta erit: hic per ipsum possideto. Detentore mortuo donatarius sine vitio ipsam possessionem ingreditur. Eam donantis autoritate quærere ne cogitor. Si spoliabitur: restitutor. In ecclesia alicui conlegio capitulòve sic ab episcopo donata hoc iuris esto.

Item in qua possessione alicui pensionis & affectus, vt ita dicam, ius erit, ea occupata ipsi possessio plenè ac liberè, sicut ante occupationem habuerit, restitutor. Cui id mandatum erit, cū de hoc iure constabit, etsi nulla eius iuris spoliatio erit: vt qui eam occupat, reapse, plenè, ac liberè iuris eius possessionem dimittat, facito. Id

De restit. spoliatorum

nisi ipsa possessione dimissa factū ne accipitor. Quandiu enim in occupantis potestate erit ipsum iuris huiusmodi possessorem repellere vel admittere cum volet, libera possessio ne intelligitor.

12. *Olim.* Loci verò domino, à quo inuestitura peti, & cui manualis obedientia præstari debet, aduersus eum qui sine ipsius cōscientia possessionem erit ingressus, statim ex quo id ipsi innotescet vim vi repellere licet. Ei qui sic deiectus erit restitutio denegator. Si tamen dominus in eius qui sic possessionem ingressus erit offensam ius suum defendendo modum excessit: satisfactionem exhibere damnas esto.

7. *Conquerente.* Episcopi subiectos sibi clericos suis beneficiis sine manifesta & rationabili causa ne spoliant. Si faxint: cum fructibus inde perceptis restitutione facta si quid proponere volent: iudiciario ordine experiuntur.

4. *Andita.* Clericus quoque, qui in perpetuum ecclesiam suam abiurasset, super ea eum, cui se questionem non moturum promisit, ne molestato.

3. *Accepta.* Qui enim neque metu coactus, neque vi, sed spontanea voluntate in manibus superioris ecclesiam suam abiurasset, hanc sibi quasi violenter spoliato restitui frustra petito.

2. *Sollicitè.* Sin spoliatio erit: hanc renunciationis tempus præcedet aut sequatur, perquiritor. spoliatū ante post iuri suo sponte renunciaisse vero simile ne esto. qui sic renunciaisset si restitutionem peteret: et si contra iuramentum & sponte facta renun-

ciatio proponetur, antequam restitutio fiat, aduersarii probatio ne admittitor. Spoliati testes ante, si erunt idonei, recipiuntor.

Neq; à violento possessore, neq; ab eo, qui clā & in furuo alterius possessionem ingressus dicitur, proposita criminalis obiectio aduersus restitui petentem admittitor. Ante restitutionem criminaliter agere ne permittitor. qui spoliasse arguetur, inimicus eius præsumitor. principalis causæ exequutio eius ergo ne retardator.

6. Item cū quis.

Contra eum autem qui neque spoliassit, neq; spoliari mandassit, nec spoliationem factam ratam habessit, etsi fors cum possideret alium ingredientem repulerit, interdictum vnde vi locum ne habeto. Is ad restitutionem ne compellitor.

15. Cum ad sedem.

Si tamen à spoliatore res in alium trāslata erit: contra eum qui scienter eam recepsit spoliatus qui possessionis commo dum amisit restitutionis beneficium habeto. huic iuris ciuilis rigor ne obstato. sic iniustè detinere & aliena inuadere æqualia fere censentor.

18. Sæpe.

Porrò nouus & violentus alienæ rei possessor fructus cum integritate quos vetus possessor, si ipsi possidere licuisset, percepisset, nedum à se perceptos, restituere, damna plenariè resarcire, & de inlatis iniuriis satisfacere compellitor.

11. Grauis

Si tamen inops erit qui alienas possessiones occupassit: nō ante ad restitutionem fructuum alienorū perceptorū, quàm taliter restitutus fiet, vt possit, compellitor. Sic inanis actio, quā inopia debitoris excludet, esto.

16. Olim. ij.

De restit. spoliatorum

8. *Ex irāf
missa.* Quæ mulier viro legitimè despōsata, & ab eo cognita erit, huic, si ab eo recedet, restituitor. Ab hoc tamen, quòd illi malum non inferet, sufficiens cautio recipitor. Si ita capituli eam odio prosequetur, vt meritò diffidat: probè & honestæ mulieri vsque ad causæ decisionē custodiunda committitor. Locus à viri & parentū eius violentia tutus delegitor.

14. *Ex par
te.* Quæ verò puella à parentibus in aliam domū nubtiarum spe tantum traducta erit, cum neq; sponsalia legitimūsvē cōsensu præcessint, neq; subsequuta fuerint, eius restitutio ne duitor. Cū nullum obligationis vinculum cōtractum fiet, nullo iuris possessionisvē commodo destitutus quis sic accipitor.

10. *Ex cō-
questione.* Vir quoque si sine ecclesiæ iudicio vxorem à se remouebit: etsi matrimoniū adcusare proponet, & iudices super hoc impetrasset, vxori ante adcusationis ingressum id postulanti, atq; etiam post, si ea petita & denegata causam ingressa erit, restituitor. post super matrimonio causa auditor. ante in principali ne proceditor. si fiet: prouocatio esto.

13. *Literas* At si consanguinitas ab altero coniugū opponetur præsertim in gradibus lege diuina prohibitis, & probationes offerentur incontinenti paratè: in cæteris restitutio adiudicator, quoad cōmixtionem verò carnalem donec causa sine difugio terminetur, recepto tamē prius ab obiiciēte iuramento, quòd id dolo malo non faciat, maxumè si fama consentiet, restitutio differtor. Sin dilationes longiores expetentur: qui recessit

ad restitutionē plenariam per cēsūram ecclesiasticam compellitor . Hæc humiliter dū probationes offerentur thori negando cōsortium tolerator, cum offerentur, absolutio petita conceditor, & receptis probationibus proceditor . Si viri sævitia mulieri trepidanti sufficientem securitatem non dabit : ne restitutor . Alioquin sufficienti securitate prouisa ante causæ cognitionem coniux coniugi restitutor.

De dolo & contumacia. Tit. 14.

CUM aliis in negociis, tum in iudiciis maxime dolus & contumacia absunt.

Qui legitimè citatus ad sibi statutum diem, ^{6. Cum di lecti.} vel etiam post expectatus neque veniet, neque sufficientem responsalem mittet, neque proxime venturus certò sperabitur, quanquam se per literas vtcunque excusabit, contumax reputator, ad legitimas & moderatas expensas, quas aduersarius à tempore citationis emissæ ipsum expectando faxit, condemnator.

Legitima autem citatio hæc esto: reus ad certum terminum peremptoriè citator. Si non poterit reperiri : apud ecclesiam ipsius iudex citationis edictum per se vel alium publice proponi facito. ^{10. Venerabilis.}

Qui reus legitimè citatus erit, si se contumaciter absentasset: iudex actorem vel in possessionem rerum petitarum mittito, vel religionis intuitu cum reo mitiùs agēs possessionem sequestrari facito. post si quid aduersarii dolo maliciã ^{2. Ex literis.}

De dolo & contumacia

ue ad eludendam iudicis auctoritatē actum erit: reus expensas, quas propter hoc actor faxit, restituere cogitor.

9. *Contin-*
git.

Cui autem actori ob partis aduersæ contumaciam causa rei seruadæ adiudicata possessio erit, quanquàm ipse actor intra annum eam vel nancisci nequibit, vel adquisitam amittet, si id dolo malo potentiæ aduersarii factum erit, anno elapso verus nihilominus possessor constituitur.

1. *Ad*
hec.

Verùm in ecclesiasticis personis & negociis, vt supra dictum est, rigor & districtio iuris, dum tamen ne iusticia periclitetur, ne requiruntur. Itaque quanquàm propter rei absentiam actor mitti in possessionem causa rei seruadæ debuit, nec per rei dolum vel potētiam rem custodiundam nancisci potessit, si tamen etiam imminēte fine anni debitam reus cautionem standi in iudicio præstabit, patienter admittitur.

4. *Pro t*
nobis.

Sic reus qui se contumaciter absentia iuratoriæ cautionem quòd iuri parebit exponere cogitor. Inde si maliciosè recusabit, appellabit, aut cōtumaciter recedet, & lis ante instāte actore, respondente reo contestata erit: semel ad eius conuincendam maliciam conuocator. Si veniet: negocio finis competens imponitur. alioquin vel diffinitiuā sententia terminator, vel saltem præsentī possessio adiudicator. Absenti tantum proprietatis quæstio reseruatur.

7. *Cum*
oim.

In electionis quoque causa iudici superiori cum eo qui contumaciter absens damnatus erit, ad eius maliciam conuincendam misericorditer agere, & facultatem defensionis indulgere, aut

indulgeri mandare licet. Qui iudices erunt in causa ipsa canonicè proceduto. Eum qui damnatus erit intra treis menses, si tamen in prouincia inueniri poterit, citanto. Si venire cõtemnet: alia electio confirmator. Sin extra prouinciam erit, & verbo vel facto prouocassit: huic vnus anni spatium indulgetor. administratio ecclesiæ aduersario committitor. eo elapso consecrator.

Qui episcopus de dilapidatione publice infamatus, & multis prælatis scribentibus, nec vno pro eo defendendo vel excusando, aduersatus coram iudicibus ad relationem canonicorum ecclesiæ ipsius in auditorio summi pont. factam datis, cum eisdem canonicis in iure experiri negleget, coram secūdis iudicibus vocator. Coram his quanquàm comparebit, si tamen non experietur, sed concepta malicia friuolam excusationem prætetendat, suspenditor, vel potiùs, si prior iudex suspēderit, suspēsus denunciator. tertio ad eius maliciã conuincendã in audientia cõmittitor. hic si neq; per se, neq; per respõsalẽ idoneũ cõparebit: in eũ excõmunicationis sentētia profertor. Abbates, priores, præpositi, & alii religiosi viri testes admittũtor. p̄ hos crimina probãtor. Sic iudiciarius ordo seruator. Post sententias in se datas episcopus si celebrare præsumpsit: perpetuo deponitor. Tã põtificali quã omni sacerdotali officio sine spe restitutiõis exauthorator.

Item nemo ad impediendum differendumve processum per excogitatam maliciam falsas exceptiones opponito. Quę pars alterius intentione iam fundata legitimam opponet, eam incon-

8. Veritas.

9. Finem.

De eo qui mit. in poss. rei. &c.

tinenti probato. Si nolet, aut nequibit acceptis induciis: alteri parti ad moderatas expēsas ex eo die faciundas, si in probatione deficiet, cōdemnator. Si soluendō non erit: aliās iudicis arbitrio punitor.

3. *Causam qua.* Post institutum quoque iudicium si legitimè citatus non veniet, vel iudicio ecclesiæ parere contemnet, aut se absentabit: si quidem procuratorem reliquit, ipse conuocator, alioquin ad domum eius denunciations mittuntur. Sic siue procurator veniet, siue non, alterius partis, si petet, testes recipiuntur, ad proferendam sententiam proceditor.

De eo qui mittitur in possessionem causa rei seruanda. Tit. 15.

4. *Si aduersarius.* **C**VIVS aduersarius post citationis edictum ad remota loca se transferet, neque procuratorem legitimum dimittet, si neque denunciatione publice domi facta defēsor pro eo adparebit: in possessionem rerum controuersarum actor, si petet, custodiæ causa inducitor.

1. *Constitutis.* Qui sic inductus erit, ni aduersarius eius intra annum standi iuri cautionem præstiterit, licet & ipse præstandi voluntatem habuerit, & actor recipere paratus fuerit, illo elapso eam absque contradictione qualibet habeto. Ius tamen aduersario rei petendæ saluum maneto.

2. *Cum sicut.* At si per eum non stabit, quominus fistundi iudicio intra annum cautionē det, & possessionē recipiat: si eam etiā vni iudicum, quāuis aliis

absentibus, obtulerit, & possessionem sibi resignari postulasset, olli etiã post annum recepta ab ipso cautione huiusmodi possessio restituitur.

Aduorsus eum quoque qui recedet adpellans, ^{3. Cum venissent.} si propter eius contumaciam decreto iudicis in rerum petitarum possessionem missio facta fiet, & expensas taxatas restituere damnas erit: ipse cautione intra annum oblata in possessione reducitur. Si adpellatio rationabilis erit, neque frustratorie adpellasset: ad eas restituendas ne damnator, neque cogitor. Alioquin, eas quæ necessariæ in lite propter hoc facte erunt, restituitur.

Vt lite pendente nihil innouetur. Tit. 16.

LITE pendente nihil innouatur.

Itaque alteruter cõiugum matrimonium ^{Rubrica.} si adcusabit: alter ante probatam adcusationem ^{2. Laudabilem.} iure quod habet in altero ne priuator.

Sic & super qua re, quove iure alicui lis movebitur, quominus is & successores sui eo utantur, sicut ipse & eius præcessores iusto titulo facere consuerunt, quousque diffinitiva sententia de iure decernatur, literæ etiam prohibitionis à principe impetratæ præiudicium ne faciunt. ^{1. A memoria.}

Sic & cœpta lite iudices in negotio iuxta traditam sibi formam procedũto. Indulgentia si que ^{5. Dilectus.} post lite pendente obtenta erit, neque de ipsa mentionem faciet: ne obstato.

Quinimo super qua possessione lis erit, si lite ^{3. Ecclesia} pendente in alium translata fiet: neque ipsam ^{4.} qui habebit emptor, nec si quis in ius & locum

De Sequestrat. poss. & fruct.

ipfius succedet, interim alienare præsumito. Et ita auctori, cum de vitio litigiosi contractus, reive proprietate experiri volet, quod euincere possit & habere, seruator.

4. Eccle-
sia. 4.

Quod si quæ possessio litigiosa in alium transferetur, neque, cum restituenda erit, is, à quo petetur, restituere poterit: loco ipsius tantundem possessionis æquivalentis ad arbitrium boni viri liberè adsignato.

De sequestratione possessionum & fructuum. Tit. 17.

1. Ad
hoc.

Cum possessio semel adiudicata erit, si post eam eo de proprietate agatur, & contumax erit: nihilominus in eam iudex mittito. auctor ab ipso si impeditus erit: moderatas expensas, quas à missionis decreto vsque ad satisfactionis obtentæ tempus propter hoc faxit, recipito. Reus sufficientem iudicio standi cautionem præstato, sic possessionem recipito. Iudex eam arbitrio suo ne sequestrato. si factum erit: reuocator.

2. Dile-
ctus.

Si tamen is, qui in rei possessionem seruandæ eius ergò missus erit, fructus medio tempore perceptos pro suæ voluntatis libito distrahet: fructus ipsi sequestrantur, quod distractum erit in statum pristinum reuocator.

3. Ab eo.

Ab eo quoque qui à sententia prouocasset, si fructus dissipabit, lite pendente sequestrantur.

DE se confessi super aliorum conscientis ne interrogantor. Crimine maiestatis excepto de reatu proprio confitentis periculosa confessio aduersum quēlibet ne admittitor. quod scelus aliorum suggestionē se reus perpetrasse proponet, ni aliis modis id verum constabit, cuiuslibet alteri sine fraude esto. Si qui tamen infamia laborasint; singulis eorum tribus ordinis ipsorum bonis viris adhibitis purgatio indicitor.

1. Cum monasterium

E contra iudex qui electionem examinabit si quem tertium licet incidēter in iure sese simoniacæ prauitatis vitium admisisse, mediatorēve eius fuisse, comperiet: coerceto, ab omni officio & beneficio ecclesiastico deponito.

2. Cum super.

Quæ verò per errorem facti œconomus ecclesiæ etiam in iure cōfessus erit, vt ne ex his ecclesiæ præiudicium generetur, videtur. Error facti negotio nondum finito nemini noceto.

3. Ex parte.

De Probationibus. Tit. 19.

IN quibus autem causis partium confessione veritatem elicier haud potis serit, in his probationes quæruntor.

Quod verò sua quisque voce dilueidē protestatus erit, in eundem casum proprio testimonio ne venito. Iuramēto eius in contrarium preffito ne stator, hoc in eo quoque qui sic constāter à duobus semel publice agnitus, ac volgo nominatus & reputatus erit filius, etsi post ipsum alter abiurassit, feruator.

10. Per tuas.

De Probationibus

12. *Ad nostram.* Sic & reus, contra quem criminis adfirmatiua probari potest, in negatoriæ probatione ne admittitor. Vt taleis, si se quoquo modo purgassint, in fontes reputetur, nulla consuetudine efficitur.

2. *Sicut.* E contra qui intentionem suam testibus instrumentisue fundasset, sacramentum, etsi consuetudo erit, subire ne cogitor. Si recusabit: non minor probationibus fides adhibetor. Ad hoc suffragium cum demum legitimæ probationes deerunt recurritor.

8. *In praesentia.* Nam & intentioni sufficienter fundatæ verbum dubium ex aduerso probatum ne noceto. Cum nihil ex aduerso sufficienter probatū erit iudex pro illa sententiam dicito.

1. *Ex epistola.* Nemini quoque, vt quæ contra ipsum penes ipsum sunt documenta requirat, & in medium proferat, præcipitor.

3. *Ex literis in fi.* Sanè possessori aliquando probatio dator. Qui enim longissimi temporis præscriptionem obiiciet, ad eam probandam admittitor.

9. *Licet.* Si possessorio iudicio agetur, etsi pars vtraque possessionem probasset, iudex tamen, vt uti possident, ita possideant, interdicto ne vtitur. Cuius probationes erunt potiores, vt si numero plures testes, qui aptiora negotio, & vero proxumiora testimoniis suis exprimant, habessint, & possessionem iustam esse constabit, ipse in interdicto superior esto. Olli aduersari^o super petitis condemnator. Si à vi inquietatiua siue turbatiua aduersarium prohiberi petierit: vt neq; per se, neq; per alium molestet, vetator, prohibetor.

betor.

Inter quos de finibus regundis iudicium erit, ^{3. In prin.} vterq; actoris, vterque rei vices sustineto. vtrique testes ad iudicis instruendam cognitionem producere liceto. Cùm examinati erunt, quos præcellere intellet, ad fidem faciendam admittito. Sin æquè idonei erunt: possessoris testes præferuntor. In libertatis tamen fauorem, cùm vtriusque partis testes æqualeis erunt, etiã pro non possessore pronunciator.

Quæ causa super finibus regundis aliquarum ^{13. Cũ casu} diœcesum erit, secũdum diuisiones quæ libris ^{san.} antiquis, aliõve quo modo melius probabuntur, vt testibus, fama, & aliis adminiculis deciditor.

Qui traducturus & accepturus vxorem, proba ^{6. Iura-} tionibus per aliquos legitimè cum iuramēti ^{uit.} exhibitione super gradu consanguinitatis factis erit impeditus, contra probationem huiusmodi, postquam partibus pobicata erit, aliter probandi ne quis potestatem habeto, priori probationi stator.

Si verò causa matrimonii erit aduersus eam ^{14. Cau-} quæ se virginem dicet & monacham, & ad vir- ^{sam ma-} ginitatis signa inuestiganda mulieres erunt ab ^{rimonij.} ipsa introductæ: tam viri testes cõtra illas, quàm probationes aliæ hoc negocium contingentes, quas pars vtralibet producet, recipiuntor. Adhuc iudex ipse matronas prudentes deputato. sic, an puella virginitatis priuilegio munita fiet, anquiritor. Ne manus & oculus obstetricũ fallantur, hæc cautio esto.

De probationibus

4. *Propo-
sisti.*

Quæ autem mulier se nec à viro cognitam fuisse, nec potuisse cognosci proponet, si id tam proprio sacramento quàm testimonio septem mulierum per corporis aspectum virginem eam esse adseueratium probasit, viro tantum sacramento contrà adferente: indubiè obtineto. Illius iuramento & mulierum testimonio potius stator.

7. *Post ces-
sionem.*

Item iudicis ordinarij literis, donec contrariù probetur, stator. si quem per eas excommunicatum fuisse constabit cum procurationis officium adsumpsit: tanquam procurator ne admittitor.

5. *Tertio
loco.*

At si cuius capituli sigillo signatú instrumentum exhibebitur, contrà verò testes de eodem capitulo conuentum contentis in ipso, quoties de eis mentio fieret, vnanimi voce & consilio perpetuò reclamasse iurati deponent, & adulteriù furtiuumve esse sigillum dicetur, neque contra hoc pars aduersa probasit: secundum adfertionem testium tantum iudicator.

11. *Quo-
niam con-
tra.*

Iudices tam in ordinario quàm extraordinario iudicio semper aut publicam, si potesint, personam, aut duos viros idoneos adhibent. hi citationes, dilationes, recusationes, exceptiones, petitiones, responsiones, interrogationes, confessiones, testium depositiones, instrumentorum productiones, interloquutiones, adpellationes, renunciationes, conclusiones, ac vniuersa iudicii acta, cæteraque, quæ occurrent, competenti ordine conscribunt, loca, tépora, & personas designant, omnia sic conscribta partibus

tribuuntur, originalia penes scribtores remanent, per hæc, si super processu iudicis contentio oriatur, veritas declarator.

Apud quos iudices sic coram ipsis actorum originalia erunt, si apud alios his opus erit, & petentur: in scribtis redacta remittere coguntur. 15. Cum bona.

Per hæc litigatori veram negationem contra falsam iudicis adsertionem probandi facultas seruator. Qui iudex prædicta obseruare negleget, si quid inde difficultatis emerget, per superiorem iudicem castigatur. pro ipsius processu, nisi quatenus legitimis documentis in causa docebit, ne præsumitur. 11.

De testibus & antestationibus. Tit. 20.

Itaque nec iudicis vnus, quantæcunque auctoritatis fiet, siue super testamentis, siue super quibullibet contractibus quæstio erit, verbo in causis creduitor. Scribtis iudicum, ni testium adminiculo fulta erunt, duum triumve bonorum virorum testimonia præualento. Apud sedis in omnibus autoritas salua esto. 28. Cum à nobis.

Alioquin nulla causa vnus testimonio quamuis legitimo terminator. in qualibet christiani causa non minùs quàm duum triumve testium probatæ vitæ, fidelisq; cõuersationis testimonium admittitor. 23. Licet. &

In summa: vnus testimonium ad condemnationem rei ne sufficito. 10. Venies. i. in fi.

Christianorum autè testimonium aduersus Iudeos in omnibus causis recipitor. hos qui Christi 21. Iudæis.

De testibus & antestat.

stianis præferre volent in hac parte, anathemate feriuntur.

14. *De ca-
tero.* At laici contra clericos in criminali causa, extraquam si suam suorúmve iniuriam persequuntur, ad adcusationem, ad testimonium omnino ne admittuntur.

3. *Quo-
niam.* Si tamen de quo presbytero facinora cum mulieribus peracta nunciabuntur: ab ipsis aliisque qui scient veritas anquiritor.

33. *Tum li-
teris.* Ita & contra quem electum irregularitas obiecta erit, testes laici & fœmine, qui tamen idonei erunt, recipiuntur.

10. *Ve-
niens. 1.* Aduorsus criminis etiã simoniæ reum is qui se eodem crimine infectum dicet testimonium ne dicito. si dicet: nullum esto. Nemini enim de se confesso aduorsus alium in eodem crimine creditor.

20. *Perfo-
nas.* Qui ergo morbo consimili laborassint, si aut certum erit, aut legitimè conuinci poterunt: in quolibet negotio ab alterutra parte oblato in testimonium ne admittuntur.

13. *Super
eo. 1.* Quibus enim testibus in ciuili criminaliue causa crimina opponentur, etsi antè de his neq; conuicti neque confessi erunt, si tamen inde conuincuntur, in testimonium ne admittuntur.

56. *Non
debet.* Immo & contra quos adcusatio de crimine pendebit, hi in minoribus, præterquã exceptis, ad testificandum ne recipiuntur.

54. *Testi-
monium.* Et generaliter qui in alio iudicio contra ipsum adcusatione instituta de crimine conuictus confessusue erit, fuerit, aut in eodem per exceptionem conuincetur, cuius etiam tali modo

aliàs repulsi grauata erit opinio , si criminalis causa erit, licet pœnitentiã egerit, à testimonio repellitor. At in ciuili tantùm, aut in qua de crimine ciuilitè agetur, si in ipso crimine perseuerabit: reprobator. Sin emendatus erit, nec eum comitabitur infamia: quanquàm etiam grauata erit eius opinio (præterquam si periurii reatu notatus erit) admittitor.

Porro clerici super ecclesiæ suæ negociis, nisi 12. Cum nunciis. alia rationabilis causa impedit, à testimonio ferendo ne repelluntor.

Priori quoque & fratribus in ecclesiæ suæ causis, præterquam vni duobusve ipsorum in his in quibus ad agendum & respondendum instituti erunt, testimonium ferre liceto. 6 Insuper.

Monachi tamen de suis fratribus aut conuersis in causis propriis absque iuramenti interpositione, nisi pars aduersa remittet, testes ne producuntor. 39. Tuis.

Nullius enim testimonio, quantumlibet religiosus erit, nisi iuratus erit, in alterius præiudicium creduitor. 51. Nuper

Ceterùm quæ principalis persona veritatẽ de re sibi rectissimè nota dicet, pro teste habetor. 4. In omni.

Si qui propter propinquitatis cognationem separari petent: duo tresve qui de eadem consanguinitate supersint, vel totidẽ seniores & meliores eiusdem loci adhibentor. sic consanguinitas probator. testes iuramento duplici probantor. quòd non priuato odio, neq; amicitia, neque commodo quod habent, habuerint, habebuntve ad hoc iurandum introducti sient, &

De testibus & antestat.

sicut ipsi dicent rei veritatem, à suis maioribus accepisse, & ita esse credere, iuranto.

47. Licet
ii.

At qui de auditu testes contra matrimonium recipientur, graueis personæ & bonæ famæ, vt merito fides adhiberier ollis debeat, sunt. Alioquin ne recipiuntor. Quæ testabuntur, antelitem contestatam à suis antiquioribus duobus ad minus fide dignis & omni exceptione maioribus duo pluresve didicisse dicuntor. Personas expressis nominibus, demonstratione, aut sufficienti circumloquutione designanto. ab vtroque latere gradus clara computatione distiguntor. quòd personas in vetito gradu constitutas pro consanguineis se habere viderint, iurati deponuto. quòd à maioribus accepserint, & ita credant quod deponunt, in iuramento concluduntor. Alioquin ne sufficiuntor. Potiùs quàm contra domini statuta coniunctio dissoluatur, contra hominum scita copulatio tolerator.

22. Super
80. ii.

Firmatum itaque matrimonium sine iuramento plurium ne dissoluitor. At si de coniungendis duobus quæretur, & alterutrius mater consanguineos esse dicet: ne coniungutor. E contra si cuius filia à viro diuitiis, & nobilitate, potentia, honoreve superiore affidatam se dicet: matris testimonium tanquam suspectum ne admittitor.

44. Cum
80. iiii.

Cùm autem propinquorum antiquiorum, & meritis præstantiorum pro matrimonio deponentium ante contractum matrimonium receptum erit iuramentum, personis & gradibus coniungendorum distinctis, etsi post coniun-

Etionem adcurator idoneus adparensit, & per
treis quatuorue testes inter iam coniunctos pa-
rentela probabitur: priorum personarum in hoc
secundo iudicio iurata depositio recipitor. si ea-
dem deponent: eorum testimonia præualento.
quòd partes testificata didicerint, hoc prætextu
ne repelluntor.

Post receptos quoque eius, qui matrimonium ^{26. Series.}
adcurabit, testes, quanquam hi consanguinita-
tem secundum formam canonum computabunt,
alii ex opposito oblato, non obstante consuetudi-
ne contraria, si qua erit, admittuntor, recipiuntor.

Contra matrimoniũ si testes de familia acto- <sup>24. In li-
teris.</sup>
ris producti erunt: coniuncti pro illorum testi-
monio ne diuiduntor, & qui contra ipsos audiẽ-
tur probatæ vitæ & opinionis sunt, nisi, quòd
pro aliquo deierare non debeant, verisimile fiet,
ne audiuntor.

Post testimonium in his causis dictum si qui ^{9. Sicut}
pecunia corrupti de consanguinitate duorum
falsitatis testimonium perhibuisse se adserent:
siquidem inde diuortii sententia lata erit, & vter-
que alterve coniugum ad alia vota transferit:
testibus de periurio vno pluribusve, queis cau-
sam dunt, pœnitentia indicitor. at si ad secun-
da vota non migrassint: ii, coram queis conru-
ptio intercessit, anquiruntor. Si inuenientur:
eorum testimonium recipitor, periurorum te-
stimonium ne admittitor, sententia reuocator.

Iudex, ne cuius iusticia ob testis defectũ pereat, <sup>40. Dile-
cto.</sup>
videto. Si plureis dati erunt, & pars vnus ipso-
rum sibi necessarium testimonium esse dicet,

De testibus & antestat.

neque de iure suo nisi per ipsum & unicum alium testem fidem facere potest: alius eius loco subrogari petitor, interim in negotio supersedet.

45. *Constitis.
f. 115. j.*

Iudex in eos qui testibus producendis impedimentum prestabunt generalem excommunicationis sententiam profert, eos, qui contra aliquem nihil dicere iurassint, iuramento non teneri denunciato. Cuius partis consanguinei impedient, contra hanc praesumptio esto. donec ipsos cessare faxit, pro dignitatis ratione vel suspenditor vel excommunicator.

47. *Significavit.*

Si qua in re, ne probationis copia processu temporis deperat, metus erit: iudex testes idoneos recipito, ut receptioni testium, si volent, interfient, his, ad quos pertinet, denunciato, super hac denunciatione publicum instrumentum conficito, testes examinato, eorum dicta in publica monumenta redigifacito, curato.

43. *Albericus.*

Eadem ratione si quae matrimonialis sententia veluti diuortii inter quos lata, nec in scriptis redacta dicetur: filiis ab his alterove eorum procreatis & procreandis, ne quod praedudicium generetur, consulitor, testes qui sententiae interfuerint iudicis autoritate recipiuntor, depositiones eorum in scribaturam publicam rediguntor.

2. *In nomine dominum.*

In iudiciis vero contra quem testes exhibendi erunt, ut ad eos audiendos veniat, admonetor, alioquin quod actum erit firmitatem ne habeto. Admonitus tamen, praeterquam si ex inevitabili necessitate non potest, si venire nolet: testimonia, quasi ipso praesente facta essent, valento.

Idcirco si de cuius ecclesiæ statu quæstio pro-^{34. Cum}
 posita erit: siue pars aduersa legitimè citata cõ-^{olim.}
 parebit, siue comparere nolet, litémve contesta-
 rier, testes pro statu ecclesiæ (maximè si mor-
 bus auitasve vitium erit) admittuntor. depõsi-
 tiones eorum conscribuntor. sic partibus sen-
 tentiam recepturis terminus peremptorius ad-
 signator.

Testes autem de circumstantiis, causis, per-^{37. Cum}
 sonis, loco, tempore, visu, auditu, scientia, cre-^{causam.}
 dulitate, fama, & certitudine interrogantor.
 hos quadragenarium numerum excedere iudex
 ne finito.

Ex his si qui valetudinarii, senes, debilitatève ^{8. Si qui}
 confecti, aut paupertate depressi erunt, neque ^{testium.}
 ad iudicis præsentiam accedere poterunt: ipse
 ad eos recipiundos personas idoneas & discretas
 mittito.

Testes pretio ne conducuntor. quicumque ido- ^{1. Placuit}
 nei & fideleis in testimonium admittuntor. nul-
 lus nisi ieiunus testimonium dicitor.

Super qua re veritatem dicere iurassint tãtùm ^{29. De te-}
 audiuntor. si ad exceptionem dilatoriam probã-^{stibus.}
 dam erunt inducti: super principali nec audiun-
 tor, nec testimonium perhibere coguntor. si
 exceptio peremptoria erit, & ad hoc pars alteru-
 tra testes inducet, & reliqua petet, nec sufficiens
 testium productio super principali causa facta,
 neque testibus renunciatum erit, neque depõsi-
 tiones erunt publicatæ: super principali & toto
 negotio veritatem dicere & deponere sacramẽ-
 to præstito coguntor.

De testibus & antestat.

52. *Venerabili.* Diligenter & singillatim examinātor. Id, maxumè si quis (quod aiunt) canonisari petetur, & de eius vita & miraculis anquirendum erit, feruator.

7. *Ex parte.* Idcirco testium, ante quàm antestationum, fides examinatur. Si qui non recipiendi dicentur, & legitimæ eius causæ adferentur, probarique offerentur: iudex taleis ne recipito. si nihilominus faxit: prouocatio esto. post hanc quod per taleis testes actum erit, retractator.

31. *Præsentium.* At qui in personas testiū quid obiicere volt, dum depositiones eorum publicatæ fiēt, ne expectato, saltem ante protestator, alioquin ne liceto, extra quam tamen si, quòd ad hoc ex malicia non procedet, iurabit, vel si, quod obiiciet, post publicationē didicisse ostendet. Testibus autem, quos quis post publicationem repellere protestat⁹ erit, si quid pro ipso dixerint, facile ne creduitor.

49. *Licet iij.* Contra productorum super principali negotio testium personas si quos alios partes producent: iudex recipito. hos rursus si pars altera vel vtraque reprobare volet: testes etiam admittito. vltra partibus ad testium reprobationem adspirare ne liceto. quartos enim contra tertios producendi licentia ne dator.

46. *Constitutio. ij.* Partium, quandiu nondum testificata didicerint, neque producendis testibus renunciasint, testes recipiuntor. prius inductos aliosve producere nemo vetator.

36. *Significauerūt.* Quartam quoque productionem, si cum iuris solennitate petetur, iudex, nisi effrenatam te-

stium multitudinem refrenare volet, nemini negato. si negasset: prouocatio esto.

Qui hoc postulabit, quòd neque per se, ne- ^{35. Ultra} que per alium testificata subtraxit, percúctatús- ^{tertiam.} ue erit, neque dolo artéve aliqua id petet, quòd- que quos de nouo producet priùs habere ne- quiuerit, iurato. alioquin ultra tertiam produ- ctionem testes in causa ne producuntor.

Itaque quandiu neque publicata testimonia ^{18. Inti-} erunt, neque testibus abrenunciatum erit, etiam ^{mauit.} eos qui contra partem alteram testimonium nõ perhibere iurassint, & alios idoneos in testimo- nium recipere liceto.

Quicquid sit tamen neque in ecclesiasticis, ^{15. In} neque in ciuilib⁹ causis ultra tertiam productio- ^{causis.} nem, nisi adhibita prædicta solennitate legali, testes ne producuntor.

At si qua in causa testes hinc inde producti ^{19. Causã} erunt, & antestationes publicatæ, & ab vtraque ^{quã ij.} parte renunciatum erit, aliã verò erũt ab his su- per quibus testes producti fuerunt capitula: su- per his testes recipiuntor.

Vnde super quæstione etiam iam iudicata si ^{17. Frater} qua in adpellationis causa noua emergent capi- ^{nitatis.} tula: super his parti quæ volet novos testes in- ducere, vel per receptos illa comprobare lice- to. Priùs tamen ab ipsis secundum formam reci- piendorum testium iuramenta recipiuntor.

In summa super quibus quæstionibus testes ^{25. Cum} producti, & depositiones eorum publicatæ erũt ^{uenisset.} testibusve renunciatum erit, hæ secundum te- norem ipsarum iusticia mediante terminantor.

De testi. & antestat.

nulli alii ab alterutra parte super iisdem recipiuntor. Sin quæ erunt super quibus vel testes producti non erunt, vel renunciatum non erit eisdem: quæ hinc inde proponentur audiuntor.

38. *Veniens*
49. Immo & qui testes super incidenti aliquo recepti, eorumque depositiones publicatæ erunt, super toto negotio, super quo post lis erit contestata, ab utraque parte recipiuntor.

11. *Causa*
94. I. Antestationes quoque; semel in alio iudicio receptas qui inter easdem partes iudices erunt suscipiuntor. sic causam sine debito terminantor.

30. *Confessus*
30. At qui semel in vno iudicio testes produxit, antestationibus apud se depositis, si in alio his indigessit, & eas habessit, contentus esto. alioquin iidem testes, si producentur, ad testimoniũ admittuntor. depositiones autem sic coram alio factæ, etiam si quiuis tertius petet, ne aperiantor.

38. *Veniens*
49. Nec qui in summario iudicio produxit, antestationibus illis in principali iudicio uti, nec illas aduersarius admittere coguntor.

37. *Cum*
causam.
in si. Antestationes tamen coram alio iudice receptas si partes ratas habere volent: ratæ suntor. alioquin cum clausæ erunt iidem testes iterum producentor.

50. *Præ-*
sentata. Sed etsi coram arbitris testes producti, eorumque depositiones publicatæ, allegationes etiam partium receptæ, acta omnia in scriptis redacta, & sigillorum impositione signata erunt: arbitrio casu finito, qui datus erit iudex iuxta hæc causam terminato. reo tamẽ, ut vel recipiat depositiones eorum qui supererunt testium con-

tra ipsum productorum, ipsó sive iterum admitti consentiat, optio reseruator. Ius quoque tam in personas, quàm dicta testium dicundi olli saluum esto.

Qui testes ad vnum articulum probandú producti erunt, si ad alium ab eadem parte producentur, nihilominus recipiuntor. 42. Cum causa.

Testibus tandem publicatis, qui testes de integro interrogari petet, ne auditor. Si tamen ipsos à principio super aliquibus articulis interrogari postulatum, idque dolo malo negligentiae prætermissum erit: nihil officito. 48. Per tuas.

Ita & post antestationes apertas quæ ad inquirendum super criminibus diffamati factæ fuerint, si confusæ depositiones testiú erunt, nec ex dictis potesit veritas declarari: ex iudicis officio iterum examinantor, alii recipiuntor. 53. Cum clamor.

Super dictis testium, cum publicata erunt, publice disputator. 15. In casis. in fi.

Ipsa, quatenus res patietur, quanquam diuersa sient, ne testes periurii reatu notentur, iudici benignè interpretari liceto. 16. Cum tu fili.

Antestationibus testium solenniter hinc inde publicatis eorum dicta falsitatis arguere liceto. 35. Ex te. nore.

Quæ arguméta & testimonia iudex aptiora rei esse comperiet, ex his animi sui motum confirmato. si quam aliquis cognouisse adcusabitur, & de visu auditúve conueniens testimoniú reditum erit, & præsumptioné violétam fama cõfentiens subministrabit, aliáque suffragabuntur 27. Preterea.

De test. cogundis vel non,

ad minicula: iuratorum testimonio stator.

33. *Tam
literis.*

Super quibus singulareis testes erunt, vel qui rem comprobare non potessint, nulla ipsis fides adhibetor. Testium de auditu tantum & fama depositiones sufficiens in ad cusatione probatio ne esto.

32. *In no-
stra.*

Iudex ad multitudinem testium tantum ne respicito. Eorum qualitatem, & deposita queis potius lux veritatis ad sistet, neque aduersa neq; diuersa dicentium inspicio.

De Testibus cogundis vel non.

Tit. 21.

3. *Super
eo.*

IN notoriis factis neque probatio neque iurisordo requiruntor. At si quid notorium non erit, & qui conuenietur factum negabit: qui testes facto interfuerint, ad ferendum testimonium tantum mouentor. Nisi aduersæ partis timore eos à ferendo testimonio auocari constabit, ne coguntor. quanquam ius humanum permittat, passim ne compelluntor.

30. *Dile-
ctorum.*

Et generaliter qua in causa qui testes nominati erunt, gratia, timore odiove se subtrahent, præterquam super criminibus, per censuram ecclesi. veritati testimonium perhibere coguntor.

11. *Vene-
rabilis.*

Item si coniurationis crimen contra se conceptum quis ad cusabit, neque intentionem suam aliter probare poterit, nisi eorum, quibuscum facta erit, testimonio: quos ad id producet, si se gratia, odio, timoreve subtrahent, ad perhi-

bendum veritati testimonium censura eccle.
compelluntur. Si celare iurassint : vt eos absol-
uāt, hos, quos expedire viderit, monitione præ-
missa iudex compellito. ne cui iusticia per testiū
defectum pereat, videto.

Similiter si contra electum de fama eiusdem ^{8. Super}
falsitate commissa anquirēdum erit: super an- ^{his.}
quisitionis articulis qui testes nominati erūt ve-
ritati testimonium perhibere coguntur.

Itaque si quis falsitatis delatus fiet, & super ^{9. Cum}
eius vitio erit anquirendum : qui testes nomi- ^{contra.}
nati odio, gratia, timorēve se subtraxint, per
censuram ecclesi. adpellatione remota sic co-
guntur.

Qui verò aduersario suo testes aut parem ^{4. Perue-}
aduocationis copiam subtraxerit, aliāve instru- ^{nit. i.}
menta clepserit, rapserit, iniquam se litem foue-
re ostendito, iudicis authoritatem elusam in se
experitor. Testes subtracti, quanquā iura-
mento erunt adstricti ne contra ipsum depo-
nant, & criminalis causa erit, compelluntur.

Alioquin qui testes ab alterutra partium in ^{1. Causam}
suā adfertionis testimonium vocati erunt, hos, ^{matrimo-}
ne veritatē occultent, iudex tantūmoneto & ^{ni.}
& inducito. Si se odio, gratia, timorēve subtra-
hent: ad ferendum testimonium ecclesiastica
districione compellito.

Qui sic super consanguinitate veritatem sup- ^{6. Ceterū.}
primunt, coguntur.

De rebus quoque ecclesiasticis testificari si ^{5. Perue-}
qui recusassint, neque veritas aliter poterit eli- ^{nit. ij.}
cier: ad id per censuram ecclesiasticam com-

De fide instrumentorum

pelluntor.

2. *Cum
super.*

Nam & quorum presbyterorum necessarium erit testimonium, si quibus denunciabitur testimonium: his, ni venient, ab officio ecclesiasticoque beneficio suspensionis, excommunicationisque, & depositionis sententiarum formido proponitor.

7. *Præ-
terea.*

At qui synodaleis publicè testes super matrimonii causa coram ordinario iudice testimonium reddiderint, in delegati præsentia (si tamè ollis aliter fides fiet, neque articulus nouæ questionis emerget) super eadè causa iteratò iuramentum præbere ne coguntor. Propter infamiã post receptum in communi eorum officium contractam à perhibèdo testimonio amouentor. Si quid in inferendo testimonio non studiosè errassint, & se actutum conrexint: ne reprobator. sin conrectioni suæ interuallum interponent: secus esto.

De fide instrumentorum. Tit. 22.

2. *Scripta*

INSTRUMENTORVM fides testibus proxima habetor. hæc verò nisi authentica erūt, & manu publica facta, publicaque adparebunt, authenticumve sigillū habebunt per quod probari possiēt: cum testes in iis inscribiti decessint, firmitatis robore carento.

10. *Cum
Ioannes.*

Sed & si quæ super quo instrumento manu publica inter contrahētes confecto, rerūque, quæ in ipso gestæ narrabuntur, veritate dubitatio emerget: nec omnino tabellioni qui id confecerit, nec vni ex testib⁹ in eo descriptis stator, trium

trium pluriúmve idoneorum testiú depositio-
nibus quodcunque instrumētum ne præfertor.

Quibus instrumentis ignota, etiam cardina- ^{7. Quod}
lium, sigilla erunt adposita, fide carēto. Eorum, ^{super his.}
Romanive pont. literæ, quanquàm certæ erūt,
si tamen vero subpresso falsóve expresso erunt
obtentæ, robur ne habento.

Eiusdem Romani pont. si quæ decretalis al- ^{8. Pasto-}
legabitur, & iuri communi consona erit : iudex ^{ralis.}
secundùm ipsam iudicato. alioquin super ea su-
periore adito, consulito.

In cuius debiti cautione scribturáve causa, pro ^{14. Si cau-}
qua processit, erit expressa, debitoris confessio- ^{tio.}
ni (ni indebitè promississe probabit) stator. Alio-
quin si indeterminatè loquetur, & indebitè ex-
posita dicetur : debitum quod in ea continebi-
tur aduersarius ostendere tenetor.

Iudex autem nisi scribturam authenticam vi- ^{1. Si scri-}
debit, ad exemplaria nihil facito. ^{pturam.}

Si quæ tamē in notam à tabellione redacta, nec ^{15. Cum}
perfecta erunt instrumenta, isque decepsit, & ad ^{P. tabellio}
quos pertinebunt id petēt : iudicis ordinarii au-
thoritate alius ea fideliter in formam publicam
redigito, per hoc perpetuam firmitatem habēto.

Ipsa quoque instrumenta si propter vetusta- ^{16. Si in-}
tem aliámve quam iustam causam exemplari ^{strumenta}
petentur : corā ordinario vel ab eo specialiter de-
legato præsentantor. Ipse ea diligenter inspici-
to. Si nulla parte vitiata reperiet : per publicam
personam exemplari præcipito. Sic cum origi-
nalibus eandem authoritatem habento.

Vbi cuius instrumentis vt credatur consuetu- ^{9. Cum}
 ^{dilectus.}
 ^{in fi.}

De fide instrumentorum

do erit, maxumè si is vir honestus fiet, auctoritatè habentem, admittuntor.

3. *Ex literis.*

Quæ literæ in falsi narratione abrasæ erût, illius ergò falsæ ne iudicantor, neque suspectæ habetor. eas, cum sic erratû erit, abradere fas esto.

11. *Ex parte.*

In apostolico quoq; rescripto litera in dictione obmissa pro vitio ne habetor.

6. *Inter dilectos.*

At quod instrumentum in indicationis annotatione alibi vbi falsitas deprehendi potuisset, si integrum esset, consumptum erit, cuius item charta vetustior, & scriptura recentior, cuiusve sigillum vitiosè adpositû erit, aut sibi vel instrumento diuersum & dissimile, falsum falsatûve præsumitor. Quod instrumentum manu publica confectum non erit, vel lituras habebit, si sigillû nõ habebit integrum, neque integrû vt intelligi possit nomè habebit: authenticû ne esto. Si quis actor eiusmodi instrumenta producet, sicut & cû partium iura sunt obscura, cõtra eum iudicator.

13. *Imputari.*

Scripturæ quoque contrariæ sibi adinuicem fidem derogãto. si quis eiusmodi in iudicio producet: olli imputator.

4. *Accipimus.*

Qui literas falsitatis arguere volt, vt ei vsque ad certum tempus inspiciundæ congruo securòque loco exhibeãtur, præcipitor. Si neque veniet, neque responsalem mittet: ipsa vltèrius arguendi silentium eidem imponitor. Interim tamen literæ ipsæ ne vacillanto. si quæ earum obtentu sententia lata fiet: obseruator.

5. *Contingit.*

Exhibitum instrumentum præsentè iudice, prudentibûsve viris ab ipso deputandis audientisque parte cõtraria quæ id postulasset tãtum-

modo recitator. Si plura capita cōtinebit: super quo quæstio erit, id tantūm describitor, aduersa pars copiam eius habeto.

Apud quam partium communia instrumen- 12. G. Perpetuus.
ta erūt, si pars altera eorum copiam petet, iudex fieri curato. alioquin prouocatio esto.

Post antestationes quoque publicatas vsque 9. Cum dē lectus. in prin.
ad sententiæ diffinitiuæ calculum, antequam conclusum erit in causa, vtriq̄ue parti instrumenta proferre liceto.

De Præsumptionibus. Tit. 23.

PROBATIONIBUS receptis de causa cognoscens iudex ex ipsis causarum circūstantiis & præsumptionibus animi sui motum formato.

Quod factum verosimile non esse præsumet, 10. Quia verisimile.
super hoc, nisi communis loci fama erit, tale isve personę adparebunt, quas verosimile fiet nō de-
iuraturas, probationes ne recipito. le.

Ideo si quis in iuuentute se maturum, hone- 15. Cū in iuuentute,
stum, prouidūmque exhibesit: quod in senili ætate iugum domini abiecerit, temerè ne cre-
duitor. si quis eiusmodi de graui crimine defere-
tur: iudex malignis delationibus ne inclinato.
Spiritus deferētium an ex deo sient ante proba-
to. Prudenter & cautè veritatem indagato, an-
quiriue mandato. Nemo literarum scientia præ-
ditus propriæ salutis oblitus ad vitia se conuor-
tisse facile existumator.

Ex cuiuscunque enim vita transacta de sub- 6. Mandata,
sequenti eius conuersatione præsumitor.

De præsumptionibus.

2. *Scribã.* Et qua in re semel quis negligens contumã-
ve fuerit, similem neglecturus creditor.
3. *Ex stu-
diis.* Puer ex studiis suis intellegitor.
15. Inter consanguineas personas nulla sæui cri-
minis libidinĩsve suspicio esto.
16. *Dudã.* Generaliter quilibet prima facie idoneus, ni-
si aliud in contrarium ostendetur, præsumitor.
Si sic summus pontifex pro aliquo scribet, si
IDONEVS ERIT: probãdi se idoneum nul-
la olli necessitas imponitor.
1. *Sicut no-
uus.* At qui fraudulenter amico nocebit, depre-
hensũsque ludens fecisse dicet, tanquam qui sa-
gittas lanceãsque mittit in mortem noxius esto.
14. *Lite-
ras.* Eum quoque qui quod ante dixit post dixit
se negabit, etiam si de hæresi agetur, suspectum
iudex habeto. Quod tamen hæreticus pœnitẽs
& ad fidem reuertens in alium dixit, post si eun-
dem purgare volet, maxumẽ si frater eius con-
sanguineũsve erit, verisimilius esto. Quod prius
dixit fidei zelo magis dixisse, post amicitia du-
ctus peierasse magis creditor. Propter suspi-
cionem autem quanquã vehementem nemo
de tam graui crimine damnas esto. Attamẽ præ-
ter iuratoriam cautionem, talis, qua timore præ-
næ coerceri debeat, securitas ab eo recipitor. Ni
post verus catholicus cognoscetur, tãquam hæ-
reticus damnator.
5. *Nonne.* Qui duobus sibi criminibus inlatis vnum
tantum negassit, alterum tacendo concessisse
accipitor.
7. *Quos-
dam.* Vicinorum mala qui viciniore sunt subtilius
cognoscere creduntor.

Et quæ cominus agētur, cum in longinquum ^{8. Quāto.} peruenerint, in vicino latere ne præsumuntor.

Quid quod obscuros animorum adfectus iu- ^{2. Af-} dex etiā violenta præsumptione querito. Si quas ^{ferre.} inter de filio disceptatio erit : quam pro eo eiuf- q; vita magis sollicitam, cuiusque viscera magis commota videbit, matrem iudicato.

Is quem iudiciū subterfugere dilationibus vi- ^{4. Nullus} derit confiteri & fontem esse præsumito.

Si de quorū matrimonio dubietas erit: vicinię ^{11. Illud.} famam præcipuè attendito. quàm à viro in mēsa lectoq; sicut vxorem lōgo tempore retētam fama loci habebit, præsertim si publicum instrumentū fideliter inter ipsos tãquam coniuges super donatione propter nuptias cōfectum adcedet, eam marito adfectu cōiugali seruire cogito.

Vice versã, si quis vir solus & nudus cum sola ^{12. Literis} & nuda muliere in eodem lecto iacuisse, locaque secreta ac latebras ad hoc commodas horasque sæpius elegisse probatus erit, eiufque intentionem testes credere dicent vt eam cognosceret : violenta certaque fornicationis suspicio esto. Ex hac sententia diuortii, si petetur, promulgator. qui coniugum id commisit, sine spe coniugii remaneto. qui innocuus erit, altero mortuo matrimonii licentiam habeto.

Eadem ratione si cuius sponsum per verba de ^{13. Tertio} præsentis sponsæ consanguineam concubinã ha- ^{loco.} buisse sic à pluribus manifestum predicabitur, & viciniæ testimonium habebitur: matrimonio ne coniunguntor. solutis sponsalibus separãtor. sic consultius agitor.

36. Iura-
mentum.

Actor cum in probatione deficiet, reus, et si nihil præstasset, absoluitur. Si tamen pro actore præsumptio erit: iudex actori reo ve ad ostendendam eius innocentiam pro personarum & causæ circumstantiis iuramentum deferto. quod iuramentum à iudice parti delatum erit, nisi iusta de causa ne recusator. Sin à parte parti in iudicio deferretur: recusare, & extraquam si quis actione famosa conuentus erit, referre liceto.

26. Etsi
Christus.

Omnis hominum controuersia ad confirmationem iuramentum finis esto, confirmatio veritatis esto. Ad iuramentum tamen nemo spontanea voluntate inducitur, ad id importuna necessitate tantum quisque trahitur. Cum erit pro re vera, licita, & honesta: sine culpa iurator. in veritate, iusticia, & iudicio id quisque facit. homines per maiorem suum iuranto. is deus esto. Nemo per creaturam iurato. ad eam creatoris honorificentia ne transfertor. si quid tamen licitum sic iuratum erit: seruatur. Monasteriorum etiam religiosi ac conuersi, vt in ipsorum causis, cum alii testes deerunt, pro ipsa veritati testimonium cum iuramento perhibent, indultum esto.

4. Ego. N Sed & episcopi, cum consecrabuntur, forma canonica iuranto.

12. Cum
quidam. in
prin. In hos, si iuramentum suum transgredientur,
grauius vindicator.

5. Nullus Clericos vero suos (nisi quibus ecclesiasticarum rerum dispensatio commissa fiet) sibi iurato

ne compellunt.

Multò magis clerici laicis à quibus nil tempo- ^{30. Nimis}
rale obtinebunt iuramentum fidelitatis præstare
ne coguntur. hi domino suo stant cadunt.

Porrò qui fidelitatis & (quod vocant) homa- ^{14. Veri-}
gii iuramenta semel alicui præstassint, successo- ^{tatis.}
ribus ipsius iurare ne compelluntur. Sanè ipsis,
ac si iurassint, fidem seruant.

Si quis tamen fidelitatis iuramentum in alte- ^{22. Ea te.}
rius manibus præstasse dicet, etsi quod prius
præstassit secundo quod ipsum præstare oport-
tebit contrarium erit, in eius, cui debitum erit,
manibus iterum præstare cogitur. prius iuramē-
tum illicitum habetur.

Sic iuramenta contraria cum præstita erunt, ^{11. Tota}
quod ratione & iuris autoritate iuuabitur al- ^{nos.}
teri præiudicato. Qui tamen præstassit periuri-
um incurrit.

Monachus si contra professionis fidem clau- ^{13. Sicut}
strum abiurassit: temerarii iuramēti pœnitētiā ^{ex literis.}
cum stabilitate perpetua in claustrum exequitur.

Sic & rex qui regni sui iura & honorem coro- ^{33. Intelle-}
næ seruare, prout tenetur, iurassit, quod de non ^{cto.}
reuocandis donationibus post factis iuramētum
præstassit, ne seruato.

Iudex si secundum cuius loci ciuitatisve con- ^{19. Veniē-}
suetudinem iudicare iurassit, eaque quid aliter ^{tes.}
fieri quàm iure cautum fiet, mādabit: quominus
iuri pareat, ne excusator. Si quid contra faxit, ni
restituēt, per censuram ecclesiæ compellitur.

Et quæ iuramenta contra vtilitatem ecclesia- ^{27. Sicut}
sticam facta erunt, periuria habentur. vnde ca- ^{nostris.}

De Iureiurando

nonici vacante ecclesia in episcopalis iuris damnum iuramenta ne faciunt. si faxint: quod adtentatum erit in statum debitum reductor.

21. *Ad nostrā. iii.* Nam si quis quid iurās contra canonicas sanctiones venire in mente habesit: hoc periurium potius quam iuramentum esto. Alioquin quam generaliter iuratum erit, tamen interpretatio requiritur. hæc benignior iurique consentanea esto. si quis adprobatus intellectus poterit elicer: quod iuratum erit rectè intellegitor. vt & iuramenti tenor seruetur, & canonica instituta non obmittantur, cautio esto.

19. In omni iuramento ius superioris, si quid contra id iuramentum facere dignoscetur, exceptum intellegitor.

18. *Quanto.* Iuramentum insuper iniquitatis vinculum ne esto. quod illicitum erit, ne seruator. ei qui sciens sic iurassit pro eo pœnitentia iniungitor. si cuius autem, cum licitum erit, obseruatio aliis inutilis futura erit: vt inreprehensibiliter seruari possiet interpretatio requiritur.

31. *Petitio.* Cuius ecclesiæ canonici contra quem nõ esse iurabunt, quin pro iuribus & honoribus ipsius ecclesiæ, ac suis etiam specialibus legitimè defendendis contra ipsum stare valeant, ne impediuntor. Tantum à coniuratione cõspirationeue per quam is cui iurassint personæ suę rerumve suarum omnium discrimen incurrere possiet, aliave re cuius ergo exactum erit iuramentum abstineto.

17. *Breui.* At qui ecclesię iura seruare & defendere quatenus sibi potis erit, iurassit, cum imminente necessitate super hoc sub debito iuramento requisit?

erit, neque difficultas existet propter quam subuenire nequibit, et si adpellabit, nihil excusator. culpa periurii potius inretitor.

Qui cuius mandato stare cum iuramento conueniet, si quid olli priori iuramento ab eo licitè facto repugnant mandabitur, ne seruato. 16. Venies

Ita & cum licitum erit iuramentum, sed illicitum mandatum, mandatori, ut reuocet, iniungitor. Alioquin et si compromissum erit, ad illius obseruationem qui iurasset ne tenetor. 23. Quintavallis.

Iuramentum siue à viro mulieri de ea non dimittenda, siue sponsæ de ea ducenda si præstitum fiet: conditio, si ipsa in matrimonii desponsationisve legem non peccabit, & in sponsa, si non post leprosa, paralyticave erit, oculos aut nasum amittet, aliquidve turpius ipsi eueniet, subintellegitor. præcedens tamen fornicatio ipsi ne imputator. Sin post fornicabitur, aut aliquid præmissorum eueniet: neque maritus, neq; sponsus iuramenti transgressionem formidanto. 25. Quæ admodum in prin.

Si qui in coniuges se nunquam mutuò peturos adinuicem iurassint: temerarium iuramentum esto. Ad continentiam tamen seruandam moneator, inducuntor. Si promissint, & seruabunt: vterque sine alio morari permittitor. Sin quis eorum continere nolet, maxumè si adulterium erit vtrinque commissum: alter ad alterum reuertitor, & cum ipso morari per censuram eccle. cogitor. 24. Tua nos. ii.

Iuramentum etiam si de vxore super nullo crimine adcusanda præstitum erit: temerarium esto. vnde si infidelis fiet, neque vir cum illa si- 25. θεμε. Illud autem.

De iureiurando.

ne creatoris contumelia, & quin ad infidelitatis errorem trahatur, habitare poterit: actutum apud iudicem competentē deferto. Quod si expressè de non adculpanda vxore adulterii iuratum erit: vir ad diuortium celebrandum ipsam ne adculpato. tantum ad peragendam poenitentiam denunciato. Sic & iurisiurandi religio seruatur, & libera peccandi facultas adimitor.

34. *Mulier.*

Quæ mulier quem virum suum esse medio iuramento adfirmasset, neque tamen probasset, obli absoluto viro matrimonium cum alio contrahendi licentia neque dator neque prohibitor. suæ conscientia relinquitur. Iudex, ne periurij author fiet, videto.

29. *Sicut.*

24. *θεμοσι.*

Quod iuramentum factum erit, eum qui præstasset, quandiu cui præstitum erit promissa seruare negleget, ne ligato.

3. *Peruenit. 4.*

Eadem ratione nemo quod alteri iuramento fideiue obligatione conditione interposita firmasset, implere, si constabit alterum conditioni minimè paruissè, tenetur. Qui propositum promissumve in melius commutabit id infringere ne dicitur.

12. *Cam quidam.*

θεμοσι.

Qui patri, matrisve, fratri, sororisve non loqui, aut humanitatis subsidiū non exhibere, aliudve quid illicitum & rationi contrarium iurasset, ab obseruantia iuramenti absoluuntur. male iurati poenitentia competens ollis indicitor.

15. *Verum.*

Qui pro vita rebusve seruandis inuiti iurassint, à iuramenti nexibus absoluuntur. expressè tamen eis, vt iuramenta non seruent, ne dicitur. tantum si ea non adtenderint, ob id tan-

quam pro capitali crimine ne puniuntur.

In bello quoque iniusto si cui quid per violentiam ablatum erit: ut conquerenti restituantur occupata, aduersarius inducitur. spoliatus à iuramento si quod præstasset absoluitur. *29. Inpr.*

Sic rebus suis spoliatus, ut ablata repetere non possit, nullius iuramenti vinculis adstringitur. Si coactus iurasset: absoluitur. *2. Perus. nit. j.*

Alioquin nemini contra suum iuramentum venire, nisi seruatum verget in detrimentum salutis æternæ, licet. Romanus pont. contra iuramentum proprium veniendi, ne author periurii fiet, materiam ne dato. Si qui tamen clerici ministerium ecclesiæ coacti abiurassent: his à iuramento absolutionis beneficium impartitur, in eadem ecclesia ministrare permittuntur. *8. Si verò*

At qui quod iurasset non necessitate sed voluntate implere cessabit, periurii crimine inretitus esto, unde ab ecclesia remouetur. *10. Quere lam.*

Si quis autem clericus edita ecclesiæ statuta seruare iurasset, specialiterque aliquod post statutum subsequutum per idem iuramentum seruare promittet: ad illius obseruantiam ex debito præstiti iuramenti teneri ne intellegitur, quod tamen promissit ne transgreditor. *35. Clericus.*

In summa: quæ iuramenta sine vi & dolo sponte præstata erunt, si neq; in fraudem alterius redundabunt, neque in salutis æternæ detrimentum vergent, seruantur. Unde mulieres quoque si rerum dotalium donationumve propter nubtias alienationibus de ipsarum cōsensu factis *28. Cam contingat*

De Iureiurando

non contrauenire iurassint : iuramentū seruato.

9. *Ex re-
scripto.* Item pro conuentione iurata si qui obsides aut fideiussores fide præstita dati erunt, siue etiam ab abbate monachi : omneis quod iurassint implere censura ecclesiastica coguntur.
1. *Ex ad-
ministra-
tionis.* At si quibus creditoribus super vsuris ipsis soluendis iuramenta præstita sient: ad ea relaxanda ecclesiastica districtione compelluntur.
6. *Debitor-
res.* Debitores tamen ipsi cum de earum solutione iurassint, domino reddere iuramentum adstringuntur. cum eas soluerint, creditores reddere, si necessum erit, ecclesiastica districtione coguntur. Si non iurassint: ad vsurarum solutionem, in quibus se obligassint, debitores nec coguntur.
20. *Ad
nostrā. ii.* Si qui verò neque repetere, neque vllam questionem deponere iurassint, & probantibus à se datas vsuras restitui creditor testamento fortè mandabit, de iis que per dicta testium aliave documenta constabit: eas hæredes restituere compelluntur.
7. *Ad
nostrā. i.* At debitores quas possessiones pignori duerint, subposuerint, easque donec pecunia soluta fiet non repetere iurassint, contra iuramentum ne subtrahunto, pecuniam sicuti iurassint persoluunto, quas subtraxint cum fructibus restituere coguntur. si quid autem creditor ex ipsis vltra sortem deductis expensis recepit: ollis vt restituat inducitur, commonitus ni faxit: excommunicator.
32. *Ex li-
teris.* Si quem autem ex pignoris fructibus quid

ultra sortem recepisse notorium habebitur, neq; de fortis quantitate per testes liquere poterit: partes ad præstandum de veritate dicenda iuramentum coguntor.

De exceptionibus. Tit. 25.

REorum nunc, quonam pacto actorum intentionem teláque in ipsos contorta excipiant, iura tractantor.

Itaque qui reus excipiendo rescripti apostolici virtute ultra duas dietas extra suam diocesim se in causam trahi proponet, aduersario negáte ad eius probationem admittitor. cum probasit, iudex negocio supersedeto. si non exceptionem admittet: prouocatio esto. 7. *Olim.*

At quæ exceptiones replicationésve repelléndi vim non habebunt, super his iudex probationes ne recipito. si recipiundas interloquetur: prouocatio esto. vnde si cuius ecclesiæ canonicis pro eius defensione litigantibus periurii crimen excommunicationísve excipiendo replicandóve opponetur: frustra id esto. nihilominus ad ecclesiæ defensionem admittuntor. 8. *Dilecti.*
ii.

Excommunicatus verò & à fidelium communione exclusus si alium qui olli in oratione locutionéve sciens prudens communicasit, ob idque à sacramentorum tantùm participatione remotus fiet, adcusabit: quanquàm de communione replicabitur, repellitor. 2. *Ano-*
bis.

Denique excommunicationis exceptionem reus, etsi in dilatoriis proponendis sciens omis- 12. *Exce-*
ptionem.

De exceptionibus.

fit, in qualibet parte litis opponere ne prohibitor. Nemo enim in animæ suæ periculum ipsi communicare cogitor. Si tamen dolo fraude omisit: expensas legitimas aduersario sarcire dānas esto. Publicè autem excommunicatum auctorem iudex cum noscet, quanquam reus non excipiet, ex officio suo repellito.

4. *Pastoralis.*

Extra hanc dilatoriæ omneis intra tempus quod iudex adsignasit proponitor. Eo elapso, nisi quæ à partibus ante protestatæ erunt, competensve aliqua de nouo exorta erit, vel qui eam opponet ad suam noticiam postmodum peruenisse iuramento fidem faciet, ne audiuntor.

9. *Apollolica.*

Si de cuius autem ecclesiæ ordinatione agetur, petentibusque eam suspensionis & amotionis à beneficiis sententiæ in exceptionis modum obiciuntur, & ipsi contra nullas esse probare offerēt: ordinatione huius ergo ne retardator. sententiæ ad cautelam relaxantor.

5. *Causa inter.*

Reo quoque, quem quis impugnabit, quam excommunicatus dicitur, neque defensionis copia, neque, cum in via absolutionis erit, iusta sententia, neque adpellationis beneficium contra iusticiam condemnato denegantor. Ipsi tamen neque impugnare neque reconuenire liceto.

11. *Significauerunt.*

Et generaliter omnis legitima defensio excommunicato in iudicio reseruata esto. vnde excommunicationis obiectæ prætextu ab adpellationis prosecutione ne excluditor.

14. *Venerabilem.*

Itaque excommunicato siue ex eadem, siue ex alia causa, quam ex qua adpellasit, adpellatione

prosequi, & super ea literas impetrare liceto. et si de ipsa excommunicatione eiusve causis mentio in literis habita non erit, valento.

Multò magis excommunicationis sententiæ, ^{10. Dilectæ.} quæ post adpellationem legitimam lata erit, exceptio etiam apud iudices quos sic excommunicatus impetrasset, si contra eum proponetur, ne admittitor.

Quos in diuersis ecclesiis varia beneficia constabit obtinere, contra alium de pluralitate beneficiorum ne excipiunt. ^{3. Cum ecclesiastica}

Criminum per exceptionem tantùm testibus ^{1. Denique.} obiectorum probatio, si de his ante adcusati non erunt, antequam causa per sententiam terminetur, exhibetur. Testes enim absque vlla infamia, suspitione, maculæ manifesta in ferundo testimonio requiruntur. Conuicti tamen confessiue, cum adcusatio non præcesserit, ordinaria pœna ne multantur. præsertim si crimen obiectum causam qua de agitur non continget, ipsos à testimonio perhibendo repelli sat esto. Si sola crimina erunt obiecta de quibus alio tempore conuicti confessiue fuerint: à testimonio repelluntur. eorum confessioni contra alios, nisi se probassint infontes, ne creditor.

At si contra quem rem suam petentē pro adversario, cum litis motæ tempore non possideat, absolutoria lata erit: si tamen post possidebit, iterum rectè petito. petitori rei iudicatæ exceptio ne obsistito. ^{13. Adversario.}

Postremò qui exceptionem obiiciet, de adversarii intentione confessus fuisse ne intellegatur. ^{6. Cum venere.}

De præscriptionibus.

gitor. falsitatis exceptionem non tantum ante, sed & post sententiam opponere liceto.

De præscriptionibus. Tit. 26.

EXceptionum autem ea quæ est ex præscriptione temporis potissima esto. de ea hæc cauta sunt.

§. Vigilans.

Legislator antiquus solum ad vitandam miserorum segniciam, & longi temporis errorem & confusionem primum tricennalem, quadragenariamve præscriptionem instituisse creditur. Apud nos verò tam in cognitis rebus, quam in latentibus ea locum ne habeto. Itaque in prædiis alienis etiam ne malæ fidei possessores sumus desiderator. malæ fidei possessorem, ni, cum se aliena possidere norit, resipuerit, nulla antiqua dierum possessio iuuato.

20. Quousque omne.

Immo hodie absque bona fide nulla præscriptio tam canonica quam civilis valet.

19. Veniens.

Itaque nedom qui præscriptione completa privilegium impetrauit iuri præscriptionis renunciassè intellegitor, sed & si ea non completa impetrauit, cum ex eo die bonam fidem non habuisse censèatur, præscriptionem ne impleto.

17. Si diligenti.

In summa: is qui proprio nomine possidet, si non & bona fide, & iusto titulo possideat, ne præscribitur. Nam quod ad eum spectat qui alieno nomine possidet, cum non ipse verè possideat, ne præscribitur. Is cuius nomine possidetur possidere intellegitor.

Præscriptionum autem tempora hæc sunt.

Qui

Qui locum ad catholicam vnitatē conuerte- ^{1. Placuit.}
rit, eumque triennio repetente nēmine possede-
rit (modò locus is episcopum tunc habesit,
eumque catholicum, & is interim tacuesit) ab
eo vlteriùs ne repetitor. Si nò habesit, aut hæ-
reticum habesit: ecclesiæ matrici ne præiudi-
cator. Ex quo autem die episcopum habebit,
isve ex hæresi redibit, intra triennium eum lo-
cum repetere liceto.

Ceterùm omneis possessiones ad singulas epi- ^{3. Sancto-}
scoporum prouincias pertinentes à quibus an- ^{rum.}
nos triginta possessæ sunt quietè, syncerè, absq;
synodali proclamatione, perpetuò tenentor.

Hodie autem clericus contra episcopum (ni ^{4. De}
fors interim sedes cathedralis vacasit) pro quar- ^{quarta.}
ta decumæ & oblationibus defunctorū de qua-
dragenaria præscribtione tantùm iure excipito.
Ro. ecclesia triginta annorum præscribtionem
contra ecclesiam ne admittito.

Et vt semel atque iterum dicatur, aduersus ec- ^{8. Illud}
clesias minor præscribtio quàm quadragenaria ^{autem.}
in Romana ecclesia ne admittitor. sed & ea incõ-
cussa esto. quod si de præscribtione & interrump-
tione inter partes quæstio erit: ab vtraque par-
te testes recipiuntor. interruptio si probabitur:
præscribtio ne teneto.

Quadragenalis ergo decumarum præscribtio ^{6. Ad au-}
ecclesiæ cõtra ecclesiã omnē actionē excludito. ^{res.}

Sed & exorta inter duos prælatos de finibus ^{9. Quia}
quæstione agrimē foris diffinitione ea finitor. in ^{indicante.}
dex ad loca de quibus agetur adcedens eã termi-
nari facito. quadragenaria tantùm præscribtio

vtrique seruator.

13. *Ad
audiētā.* Contra R.o. verò ecclesiam, vasallumve ius ab
ea habentē nō nisi cētenaria præscriptio currito.

14. *Cum
nobis.* In qua tempora schismatum intercedentium
ne computantur, sed de ea deducuntur.

2. *Nihil
prodest.* Denique taciturnitas R.o. pontificis ac patien-
tia, qui ad scandalum, aut forensem strepitum
vitandum nihil de causis pauperum cum laicis
detentoribus diffinierit, eius successoribus in re-
bus pauperum ne præiudicato.

10. *Ex
trāmissa.* Fortiori ratione hostilitatis tempore decuma-
rum, oblationum, aliarumve ecclesiæ obu-
tionum præscriptio ne currito.

15. *Au-
ditis.* Sed & quāuis inferior prælatus vti abbas con-
tra episcopum in certis ecclesiis diocesis ipsius
ius episcopale præscribere valeat: de ea tamen
præscriptione tempus quo sedes episcopalis va-
casset subducitur.

18. *Cum
olim.* Atq; adeo abbas, qui ita vt dictū est in aliqui-
bus ecclesiis contra diocesanum episcopalia
præscriberit, in his solis quæ præscribit obti-
neto. cætera diocetano adiudicantur. In queis
autem præscriptio locum nō habeat hæc sunt.

7. *Causam
que.* Laico, si decumarum præscriptionem, vel ec-
clesiasticæ, secularisve personæ concessionem
allegabit, nihil proficito. decumas cum retinere
non possit, eas nulla ratione præscribit.

11. *Acce-
dentes.* In procurationibus legatis, & nūciis apostoli-
cæ sedi debitis nisi qui speciali priuilegio aposto-
lico ab eis præstandis immunes se ostenderint,
etsi eas longissimo tēpore nō præstasint, cū in
his præscriptioni locus non fiet, ad eas teneri

decernuntor.

Sed & inferior prælatus qui in alicuius episcopi diœcesis constitutus est olli eiûsve ecclesię obedientiã & reuerentiam sicut alii clerici non obstante præscriptione temporis impendito.

12. Cũ non liceat.

Et sicuti subditus contra visitationem, sic & contra procurationem ratione visitationis superiori debitam præscriptionẽ ne adquirito. Cõtra eum tamen alius prælatus vtranque præscribere potest.

16. Cũ ex officij.

De sententia, & re iudicata. Tit. 27.

Absoluta disceptatione iudiciaria ad sententiam peruenitor.

Ea postquam in rem transiit iudicatam, quantum ad litigantes ipsos ius facito. etiam si contra ius litigatoris, modò non expressè contra ius constitutionis lata fuerit, seruatur. veritate gestorũ sermonibus præualente rite per omnia celebrata præsumitor. per eam ecclesia prælato inferiori episcopo subiicitor.

13. Cum inter.

Cũ itaque sententia post decendum in rem trãseat iudicatam, qui intra id tẽporis non prouocasset, cùm ex eo iuris interpretatione sententię paruissẽ videatur, hodie adpellans, maxumè si causa non redditur adpellandi, ne auditor. Sed nec exequutio sententię ideo retardator. Ab ea exequutione, ni fortè modus excedetur, ne adpellator. Si in sententia quadrimestre tempus à lege indultũ arctatũ fuerit à iudice (quod nõnũquã potest, vt & illud prorogare) cõdẽnatus, qui breuiorẽ terminũ sponte recepisset, sibi impuato. ex hoc beneficiũ legis contẽpsisse videtur.

15. Quod ad consulationem.

Decendum autem adpellandi non à die finiti termini, sed latæ sententiæ currito.

14. *Canonica
sum qua.*

Sed & sententia nihil iniquum continens ab eo lata cui de communi partium adfensu causa commissa fuerat, quique, ut sententiam ferret, post examinationem causæ ab utraque parte requisitus est, quamvis proponat adpellans eam contra formam mandati promulgatam, idque per antestationes probare nisus fiet, quia tamen iudicis animus non semper ad unam probationis speciem inclinatur, confirmator.

20. *Inter
monaste-
rium.*

Denique secunda sententia diffinitiva in diversa instantia contra primam sententiam, de qua exceptum non fuit, lata tenet. ei qui de prima non excepit imputator, nec pretextu novorum instrumentorum hodie lites instaurantor.

21. *Subor-
ta.*

Ita nec pretextu privilegii de nouo reperti sententia contra illud lata retractator.

4. *Ea que*

Quæ ita canonicè iustèque diffinita erunt Romani pont. sententia confirmantor.

19. *In cau-
sis.*

Romanus autem pont. in causis decidendis ius & æquum (ni ex necessitate utilitatève aliquid dispensatiuè statuet) obseruato. In similibus enim casibus ceteri similiter iudicare tenentor.

5. *De cate-
ro.*

Is si sententiam suam exequendam alicui madsit, & fraus interuenerit: exequutori de toto negotio cognoscendi facultas ne esto. questiones quæ inciderint ad se. apo. referuntor.

12. *Cum
olim.*

Et tunc etiam sententia Ro. sedis, cum ei aliquid subreptum fuerit, in melius commutator. unde si Ro. pontifex contra pronunciationem

suam eaq; tacita beneficiū alicui contulerit: olli perpetuū silentiū imponitor. his ad quos de iure prouisio pertinet, vt ad eius ordinationē procedant, mandator.

Sic & quos per iudiciū ecclesiæ non legitime separatos ecclesiāmq; deceptam fuisse constiterit, hos iudex ecclesiasticus insimul redire & permanere curato. canonicè cōtracta matrimonia leuiter ne dissoluuntor.

Vnde si quis per sententiā ab impetitione mulieris eū in virū petentis, à quo se publice subarratam probare offeret, ea absente absolutus erit: iterum de causa cognoscitor. si interim aliā superinduxerit: ad eam, antequam de causa cognitū fiet, sub interminatione excōmunicationis ne adcedito.

Vice versa à sententia separationis per iudiciū ecclesię rationabiliter iter aliquos promulgata, ad solam alterius confessionem causam separationis falsam fuisse adferentis, ni aliās legitime probabitur, ne receditor.

Sanè si post sententiam, à qua adpellatum est, constiterit testes, ex quorum dictis tantum lata fuit, conspiratores fuisse, ac contradicente parte receptos: ea retractator.

Quod si contra leges canonésve lata erit: licet non sit adpellatione suspēsa, reapse ne subsistito.

Vnde sententia contra ecclesiā spreta forma canonū etiam à delegato summi pont. & secundum consuetudinem regionis lata & confirmata reuocator. licet enim vsus vel consuetudinis non modica fiet authoritas, nunquam tamen ve-

De sententia & re iudicata.

ritati aut legi præiudicato.

9. *Inter ca-
teras.* Atque adeo quamvis causa adpellatione remo-
ta committatur, si tamen sententia feratur ini-
qua, ea euacuatur, nec, si manifestam iniquitatem
continebit, ei stator.

18. *Cū Ber-
tholdus.* Itaque si citatus ad sententiam ex legitima cau-
sa iudici ignota non comparensit: sententia qui-
dem eo absente lata tenet, at probante legiti-
mam absentiae causam, aut non legitimè probante
dummodo de iniquitate sententiae obponat, eaque
ex actis causae adpareat, retractatur.

24. *Ad
probandum.* Quod si ex eo quod vnus ex iudicibus qui sen-
tentiam dixerit excommunicatus esset, aut ex alia
iusta causa sententia infirmata sit: de negotio ite-
rum cognoscitur.

26. *Duo-
bus.* Diuersis autem sententiis à duobus ordinariis
iudicibus latis, ea quae pro reo est, praeterquam
in causa fauorabili, tenet. si à delegatis: vtraque
ex arbitrio delegatis pendet. si ab arbitris: neu-
tra valet, sed concordant.

3. *Non po-
test.* Itidem nemo nisi concordati sacerdotum senten-
tia, idque iustis ex causis, degradatur.

23. *Cum te
ab E.* Qui per sententiam iudicis pro nulla vel mini-
ma iniuria damnatus erit, infamia ne notatur.

2. *Iurgan-
tium.* Iurgantium controuersias celeri sententia iudex
terminato.

6. *Cum ali-
quibus.* Si quibus possessionem adiudicasset: hi in cor-
poralem possessionem mittuntur, nec ollis dari
pignora sufficito.

17. *Cum
super.* Ab eius autem sententia nedum condemnatus, sed
& tertius cuius interest adpellare valet. ea quoad
condemnatum nihil in contrarium rationabile

allegantem confirmator. quoad tertium, si adpellationem debite prosequi cepit, exequutio differtor, suspenditor. alioquin absque eius prejudicio exquutioni mador. Res enim inter alios acta alii ne noceto.

At quavis res inter alios acta regulariter alii non noceat, ei tamen, qui cum sibi primum ea de re actio defensione competeret, sustinuit sequentem agere, ac ei qui passus est eum a quo causam habet experiri, prejudicium generator.

Postremo sententia & testibus probator. Si eorum depositionibus eam a iudice suo latam constabit: quamvis de causis nihil dixerint quae iudicem ad sententiam proferendam mouere solent, tamen propter auctoritatem iudicariam omnia legitime processisse praesumuntor.

De adpellationibus, recusationibus, & relationibus. Tit. 28.

Nunc ad adpellationis remedium lata sententia deuenitor in quo primum hoc theorema esto.

Quorum adpellationes recipiantur.

Adpellationibus pro quacumque leui causa fiet, non minus quam si pro maioribus fieret, defertor.

Et quidem iure canonum ante postve contestatione, & in prolatione sententiae, postve eam singulis adpellare liceto: tametsi lege seculari (nisi in casibus) ante sententiam ne liceto.

Quinimo adpellationes interdum etiam finguntor. Si enim plureis una sententia dantes fient, & unus adpellabit, negociumque commune, & eadem defensionis causa erit: eius victoria caeteris

De adpellat. recusat. & relat.

suffragator, olli adpellasse censentor.

52. *Dilecti.
Ets. iij.*

Sic & qui tantum contra superiorē suū ad apo. sedē iter arrepsint, pro adpellantibus habentor, excōmunicatio postea ollis inrogata ne teneto.

73. *Si iustus.*

Deniq; qui iusto metu non adpellassit, si intra prouocationis tempus debitē protestatus fiet, & adpellationis causas expresserit: pro adpellante habetor.

34. *Ad
audientiā*

Sic & presbyter qui ob episcopi molestias se & ecclesiā suam sedis apo. protectioni subiiciet, licet adpellationis verbum ex simplicitate forte non exprimet, sine causæ cognitione sententia aliqua ne condemnator. Si quam episcopus feret: ea nulla denunciator.

1. *Dilecti.*

Multō magis ergo beneficii conlatio ad inferiorē prælaturam pertinēs, si ante eius moram, maxumē post expressam eius adpellationem à superiore facta fiet, in inritum reuocator.

5. *Cum sit*

*R. & μ. a.
prater. a.*

13. *Peruenit. j.*

Quid quod raptor, vel violētus alienæ rei detentor si adpellabit, ni fortē antophorus manifestusve criminofus erit, auditor.

Itaque si clerici se ab aliquibus volneratos, aliāve læsos querentur, & qui impetentur apo. sedem adpellabunt: ni eorū excessus publicus & notorius fiet, eos, vt intra conueniens tēpus adpellationē interpositā prosequātur, iudex eccle. cēsura cōpellito. sin huiusmodi erit: adpellatione non obstante excommunicatos denunciato, & vt taleis cautiùs euitarier, donec iniuriam pallsis satisfaxint, & cum literis apostolico se volui repræsentassint, facito.

47. *Ex
parte.*

Porrò qui ad locum non tutum ciebitur, et si

remota fiet adpellatio, liberè adpellato.

Item si quis tutorio nomine conuentus ex-^{67. Ex}
spirasse tutelam excipiet, nec audietur: adpella-^{parte. ij.}
to. postea innouata irritantur, circumducuntur.

Item si quid iudex ante litem contestatam su-^{69. Signi-}
per principali negotio decreuerit, aut diem, ma-^{ficante.}
ximè de cōsensu partium adsignatam, præuor-
terit: adpellator. Sic & si quid procurator contra
mandatum faxit: in irritum reuocatur.

Præterea si non audietur reus excipiens acto-^{48. Signi-}
ris procuratorem sufficiens mandatum non ha-^{ficant.}
bere, aut se aliis literis, de quibus in proximis
nihil cautum fiet, in ius vocatum: optumè ad-
pellato.

Sed & si à reo fundus petetur, ille autem, cùm^{49. Signi-}
plureis possideat, fundum ostendi postulet, nec^{ficantibus}
audiatur: prouocatio esto.

Si iudex errorem aduocati eadem die reuo-^{62. Cum}
catum pro litis contestatione volt haberier, aut^{causam.}
testimonia à subdelegatis subdelegatorum rece-
pta adprobabit: prouocatio esto.

Si quis postquam ad pont. summum ab epi-^{54. Sollici-}
scopo adpellassit, ab eo excommunicabitur, &^{tudinem.}
causam hanc ad metropolitanum simpliciter de-
feret: adpellationi quidem renunciare intellegi-
tor, metropolitanus causam audito. sin de pro-
sequenda adpellatione protestabitur: metropo-
litanus ne cognoscito. si faxit: episcopus (ni ma-
nifestissima erit excommunicationis à se inlata
nullitas) adpellato.

Si adpellatus excipiens de obmisso medio non^{66. Dile-}
audiatur: prouocatio esto. si qua post prouoca-^{cti. iij.}

De adpellat.

tionem in eum sententia lata erit: ne teneto.

7. Si duobus. in prin.

Vnde si duorum litigantium alter ad summum pont. alter ad iudicem suum adpellasset, & hic ad diem adierit (tamen si aduersarii adpellationem tacuisset) ille verò legitimè citatus in ius non venerit: excommunicationis sententia in illum à iudice pro contumacia promulgata (ni eum ad summum pont. adpellasse norit) teneto.

De iur. Denique.

Cæterum à ciuili iudice ad ipsum Romanum pont. si adpellabitur: in iis qui temporali eius ditioni subiecti erunt adpellatio teneto, in aliis, et si de consuetudine ecclesiæ teneat, de rigore ne teneto.

Quorum adpellationes non recipiantur.

65. Sua no bis.

AB eadem sententia eidem tertio adpellare ne liceto.

2. Inter cetera.

Adpellatio generaliter interposita super omni causâ quæ aduersum adpellantem aliquo tempore moueri possiet ne admittitor.

18. Consuluit. ii.

Itaque si generaliter adpellabit quis ab omni grauamine quod sibi contingere possiet: adpellatio ne teneto. sin ab aliquo iudice super omni grauamine quod sibi in vna causâ inferri queat adpellasset: olli defertor.

29. Consuluit. iii.

Si qui à decreto de non detinendis à Iudeis Christianis mancupiis adpellassint: huius adpellationis prætextu ab obseruatione decreti ne abstineto.

14. Consuluit. i.

Si qui quos vxorem alterius detinere, aut in

clericum manus violentas iniēcisse notoriū erit, adpellabunt : adpellationi ne defertor . Iudex autem, ne quod dubium est pro notorio habeat, videto, caueto. Adpellātes, vt intra tempus conueniens adpellationem prosequātur, aut iudicio suo adpellatione remota pareant, cogito.

Qui ergo monitus adpellabit, si excessus ma- ^{61. Cum} nifestus fiet, adpellationi eius ne defertor . Sin ^{Speciali.} dubius, probabilem causam coram iudice expo- ^{θεμ.α.} nito . Si aduersarium habebit : intra terminum ^{porro.} pro locorum distantia, temporis qualitate, & negoci natura à iudice moderādum adpellationem prosequitor. Ni faxit : iudex non obstante adpellatione cognoscito, aduersario nullo parēte, idem ex officio suo procedito . adpellationis causa superiori probata, is iudicato. in ea si deficiet adpellans: ad iudicē à quo amandator. hæc ad regulareis ne extenduntor.

Si quando enim regularis ad remedium ad- ^{3. Ad no} pellationis conuolauerit: abbas non ideo minùs ^{stram.} eum iuxta regulam, & ordinis institutionem cō- rigo, castigato. Adpellationis remedium nō vt cuiquā à religionis & ordinis obseruantia exor- bitanti patrocinetur introductum esto.

Si tamen canonicus à priore propter enormi- ^{31. De} tates manifestas ad sedem apo. adpellasit, & is ^{priore.} non detulerit: cum literis veritatem continentibus de tanto excessu satisfactorius ad sedem apo. venire compellitor.

Alioquin nedum regulares non adpellant, sed ^{32. Quia} & eorum abbates, qui publica infamia resperfi ^{nos.} conuictiue, deinde in communi capitulo mo-

niti praelationi cedere noluerint, adpellandi facultatem ne habent.

26. *Reprehensibilis*

In summa: praelati omnes non nisi canonica monitione praemissa suspensionis vel excommunicationis sententiam in subiectos (ni forte talis culpa fiet quae ipso suo genere poenam huiusmodi inducat) proferunt. E regione subiecti contra disciplinam ecclesiasticam in vocem adpellationis ne erumpunt. quod si quis ex necessitate adpellasit: competens ei ad prosequendam adpell. terminus praefigitur. intra quem si prosequi negleget: episcopus auctoritate sua liberetur. Adpellato ad iudicem veniente, adpellans, si deficiet, & proprium habebit, expensas eidem sarcire damnas esto. Maxime vero religiosi, cum pro excessu aliquo conrigendi fuerint, contra regularem praelati & capituli sui disciplinam adpellare ne praesumunt. quod illis pro salute iniunctum erit humiliter ac deuote suscipiunt.

38. *Cum in ecclesia.*

Si quando autem quis ab episcopo ad superiorem adpellasit: superior, antequam adpellationem vel a grauiamine vel ab iniusta condemnatione esse porrectam sibi constiterit, eam ne admittit, adpellantem ad episcopum eius iudicio adpellatione remota pariturum amadato.

63. *Dilecto.*

Immo quamuis adpellans exceptionem sese iustissimam & verissimam coram iudice allegasse docebit, hi tamen constabit ob eam non admittam adpellatum, ne sufficito.

70. *Interposita in prin.*

Porro interposita ex probabili causa adpellatione, adpellanti probare quod ob eam non admittam adpellauit, si non & eam doceat esse ve-

ram (nisi se probaturum offerens admissus non fuisset) nec sufficito.

Sed etsi adpellans adpellationi suę terminum ^{64. Nicolao.} præfixerit, & procuratorem non nisi tamen ad impetrandum & contradicundum ordinasset; is insufficiens existumator, adpellans aduersario prosequenti expensas sarcire damnas esto.

Adpellanti tamen, si nec iudex adpellationem ^{70. θεμα. eidem.} receperit, nec pars adprobasset, super prosequenda adpellatione literas per procuratorem ad impetrandum & contradicundum constitutum impetrare, licet aduersarius per se, vel procuratorem idoneum apud sedem apo. litigare paratus fiet, permittitor.

Præterea qui aduersarii adpellationi deferre ^{42. An. sib.} neglexerit, si post adpellabit: eius adpellatione defertor.

Vnde si quis etiam archidiaconus post adpellationem ^{23. Cōstitutis. v.} coëligetium ad nominationem alicuius procedet, nec ollis deferet, hique postea nec eius adpellationi detulerint, & ad pastoris electionem processint: ea, si in alio non peccabit, autoritate apo. confirmator.

Contra electum autem confirmatum adpellatio ^{46. Cōstitutis. ij.} exceptiove, maxumè frustratoria ad impediendum electionis confirmationisve effectum ne admittitor. Is tamen indepta possessione denunciariet vel accusariet valeto.

Cæterum si quis intra legitimum tempus adpellationem ^{45. Cōstitutus.} non prosequetur: nõ ideo officium iudicis in eo in quo exuberat ex eremodicio impeditor, perimitor. ipse itaque iudex officio suo

(si fors de electione lis erat) de meritis causa & personæ anquirito.

43. *Nō-
uit.*

A mero autem exequutore (ni modum excedet) maxumè si cū formula, ADPELLATIONE REMOTA, datus fiet, ne adpellator. sed ne ut suspectus recusator.

Porrò in predicta formula, quia de ea mentio incidit, hæc seruantor.

41. *Secun-
do. in pri.*

Cū pluribus articulis in vna commissione positis in vno tantum contingit adpellationem expressè vetarier, in omnibus adpellatio interdicta intellegitor.

71. *Inqui-
sitioni.*

Si tamen adpellationis remotæ clausula in medio literarum posita erit, & plura negotia fient se minimè contingentia (ni fortè in fine literarum repetetur) præmissa tantum completitor.

53. *Pasto-
ralis. in
prin.*

Per clausulam autem remotæ adpellationis omnis omnino adpellatio nominatim à iure nō indulta prohibetor. sanè adpellans si iniuste grauabitur: grauamen per superiorem emendari valeto.

9. *Memi-
nimus.*

Causa cuiquam adpellatione remota commissa si reus post citationem ad sedem apo. iter arrepsit: non ideo minùs iudex secundum iuris formam in negotio procedere valeto. sin ante citationem: ne procedito.

30. *Ad
hæc. iiii.*

Et generaliter iudex, si ei parebit adpellantem ante citationem, antève quàm olli delegatio innotesceret, nuncium ad sedem apo. delinasse, adpellationi deferto, alioquin mandatum

exequitor.

Quod si antequam citaretur quis, statimque ^{15. Suggestum.} ac aduersariū literas apostolicas reportasse sensit, dolo fraude in vocem adpellationis prorupit, iterque arrepsit: eo quoque casu adpellationi iudex ne deferto. causam sibi cōmissam terminare huius ergō ne postponito.

Lis autem intra certum tempus decidunda si ^{12. Super eo. ii. θεμα. fi.} committetur: cum iudices literas recepserint, tum demum terminus currere occipito.

Ne quid noui adpellatione pendente.

QVI etiam extra iudicium ex verisimilibus ^{51. Bona.} & probabilibus causis, ne in possessione molestetur, adpellasit, si postea spoliabitur, ante omnia in statum, in quo tempore adpellationis emissæ fuerat, restitutor, fructusque medii temporis à spoliatore perceptos recipito.

Vnde si eorum possessio, qui ad summum ^{17. Cū teneantur.} pont. adpellasint, turbata fiet, & exinde ad iudicem à quo adpellatum est querela perueniet vt eā ollis reformet prætermisso eo de quo adpellatio interposita est articulo: id eidem ordine iudiciario experiri liceto.

Alioquin etiam negotio aliquo à summo pōt. ^{56. Vt notum.} ad cognitionem suam euocato, processus postea per inferiorem factus, ac si ab eo adpellatum esset, ne valeto.

Adpellatione enim legitimè interposita principale cum accessionibus ad iudicem adpella- ^{55. Dilectis.}

tionis defertor, vnde excommunicationis interditiue sententiæ post eam inlatæ ne tenentor.

40. *Præ-*
terea. ii. Immo & excommunicationis, suspensionis, interditiue sententia sub conditione lata, si ante conditionis euentum adpellatum fiet, suspenditor.

53. *Pasto-*
ralis.
θεμ.
verum. Alioquin excommunicatus licet ab excommunicatione prouocabit, nihilo minùs denunciariet, & ideo beneficiis ecclesiasticis ad tempus spoliariet valetor.

37. *Ad*
hæc. v. In summa: post adpellationem nulli excommunicantor, interdicutor. quod si ante adpellationem interdicto suppositos esse cõstabit: illud ne declinantor, illud seruantor.

26. *Ad*
præsentiã At si Presbyter post excommunicationem contra legitimam adpellationem inlatam diuina celebrauit: eius ergõ ne inquietator, omnia ad eum statum, quo tempore emissæ adpellationis erant, reducuntor.

19. *Cum*
parati. E contra etiam episcopus adpellationis obtentu ad vocationem legati venire ne contemnit. si faxit: vel in personam, vel per nuncios apostolico se voltui repræsento, innocentiam suã, si possiet, ostenditor.

25. *Qua*
fronte. Pro quibus autem causis interdictus vel excommunicatus quis est si iusticiam exhibere offert: eum iudex ne in excommunicatione decedat (etsi, ne absoluator, adpellabit aduersarius) absoluere valetor. Ab eo tamen quòd coram superiore, si mauolet aduersarius, eiùsve delegato iuri pariturus fiet, sufficiẽtem priùs cautionem recipitor. De iis qui se inrationabiliter excom-

municatos, interdictosue querentur (etsi qui sententiam protulere ad sedem apo. adpellasint) idem esto.

Si quis in vna causa adpellasit, & pendente adpellatione crimen committat, priusue commisisse dicatur, ac modò adcusetur: in summa, si de re alia, quàm super qua adpellatum est, conueniatur, eaque ad examen iudicis, à quo in alio negocio prouocatum est, perferatur: eū, si volt, vt suspectum vitato. alioquin eius iudicio, maxumè si ordinarius fiet, stato.

6. Ad
hec. 1.

Itaque si qui etiam ad apo. sedem adpellasint, & postea graua committentes se, dum conuenientur, adpellatione tuebuntur: eos adpellatio in iniquitate ne tuetor, at excessus censura canonica punitor.

22. Pra-
terea. 1.

Licet autem adpellatione non obstante teneatur quis in aliis, in quibus adpellatum non est, respondere: iudex tamen à quo, cum olli suspectus fiet, eum ad id ne compellito. Crimè adeo graue & manifestum, quo ipso actu merito damnandus fiet, excipitor.

24. Pro-
posuit.

Si super exceptione aliqua orta quæstione continget adpellari: eidem, & si principalis causa sine illa non possiet terminari, huic quoque supersedetor.

10. Super
eo. 1.

Quod si quis de falsi suggestione excipiens in adpellationem prorūpet: sententia ne differtor.

Causa ad iudices à quibus adpellatum est, ni pars consentiet, ne amandator.

35. Ac-
cepta

Adpellans tamen (si petierit, & necdum alii fiet cognitio demandata) non obstante adpella-

70. Inter
posita

θεμοσ.
pen.

M

lati reclamatione, cum iam eius non interficit, ad iudicem à quo amandator, remittitor, at omni expensas sarcire damnas esto.

60. *Cum cessante.*

Sic & iudex seu ordinarius seu delegatus si quid comminando vel interlocuendo protulerit quo executioni mandato litigantium alter grauaretur, & ab eo grauamine adpellatum fiet, moxque grauamē reuocabit, ita ut iam adpellantis non interficiat: ni ex alia iustissima causa suspectus erit, liberè in causę cognitione procedito.

De temporibus adpellationum.

5. *Cum sit Romana. in prin.*

SI ante postue sententiā adpellatum fiet: adpellationibus annus, at ex necessaria & euidenti causa biennium indulgetur. hoc, nisi forte iudex à quo pro locorum distātia, personarū uel & negocii qualitate tempus cōtraxerit, obseruator. Intra quod si post sententiā adpellans profequutus non erit: sententiā teneto, is causa cecidisse uidetur, super eodem negocio amplius ne auditor. Sin ante sententiā adpellauerit: illius ad quem adpellasset iudicio stare cogitor. Si quis à grauamine & ante litis ingressum adpellabit: auditor. iure canonico etiam extra iudiciū passim adpellare permittitor. hęc prouocationes ad causam non adpellationes dicuntur.

59. *Ut de bitus.*

Hodie autem si quis coram idoneo iudice cōuenerit aduersarium: ille ante sententiā absque rationabili causa ne prouocato. nec, si sententiū ad superiorem destinasse, aut literas ab eodem, quæ necdum delegato præsentatæ sient,

impetrasse aiat, obstato. Sin adpellandum ex rationabili causa existumabit: coram iudice causam exponito, superior de adpellatione cognoscito, olli si minùs rationabiliter adpellatum constabit, adpellantem ad inferiorem amandato, remittito, qui & aduersario expensas sarcire damnas esto. Planè maiores causę ad sedem apo. referuntor.

Cæterùm si quis interpositam adpellationem ^{8. Ex ratione.} intra biennium prosequi non potessit: iusticię ^{4. Personarum.} præiudicium ne generator.

Adpellanti verò, ne adpellationi suę prolixum terminum præfigat, iudex congruum terminũ adsignato, eũmve adpellans ipse sibi præfigito. intra quem ni eam prosequutus fiet, eum iudex sententię suę stare, parere compellito.

Denique etiam à delegato ipso adpellanti ad ^{33. Ad aures.} prosequendam adpellationẽ terminus congruus præfigitor, intra quem si prosequutus non erit, mox delegati stare iudicio cogitor.

Sic & qui iudicio ecclesię stare iurassint, & ^{20. Ad hac. ij.} postea adpellassint, quod iurarũt seruare, vel intra 40. dies ab interposita adpellatione iter ad eam prosequendam arripere compelluntor.

Qui verò præstito pro more iuramento absolutus, antequam quid ei mandetur, receptõve ^{21. Quæstions.} mandato subterfugii causa adpellationem emisserit, adpellationi quę iuramento derogare debeat in aliquo ne defertor. actutũ in pristinam sententiam reducitor, ea, donec mandatum suscepit, & susceptũ pro viribus prosequutus fiet, firmiter obseruator.

De adpellat.

28. *Perne
not. ij.*

Sic & canonicus super residentia interpellatus si adpellauerit: is, vt vel resideat, vel adpellationem prosequutus intra terminum iter arripiat, monetor. interim non obstante adpellatione honestæ alicui personæ vices eius committuntor, olli de beneficiis istius vnde congruè sustentari possiet adsignator. Adpellans alterum istorum implere si negleget: præbendo priuator. hoc alii idoneæ personæ conceditor.

39. *Dire-
cta.*

Licet autem postquam adpellans in termino prosequundæ adpellationi statuto adpellatione suam prosequutus non est iudex autoritate sua liberè vtiqueat: si tamen iterum adpellabit (quod ei licet) ab eius iurisdictione eximitor. hoc, maxumè cum adpellans pro matrimonio certabit, locum habeto.

40. *Ex
insinuatio
ne.*

Sed nec iudex à quo terminum ad prosequendam adpellationem & à prosequutione reuortundum statuito. si faxit: quoad postremum ne valeto, quoad prosequutionem valeto, vnde & eum neutra partium præuortito.

44. *Sape*

Adpellationem enim iudex si recepfit, vel pars adprobafit: præfixus ad eam prosequendam terminus peremptorii vim habeto, itaque in absentem ac si peremptoriè citatus fuisset proceditor, nec talis terminus ab altera partium præuenitor.

57. *Oblata.*

In summa: terminum adpellationi prosequundæ ab adpellante vel à iudice præfixum adpellatus ne præuortito. si faxit, & hoc in literis tacuescit: literæ ne valèto. terminum autem iuris (modo ne nimium præcurrat) impunè præuortito.

Itaque si literas ad iudices impetrasset: adpellans, si volt adpellationem prosequer, coram eis (ni debite recusabit) procedito. sed & si agere differet, adpellatus (maxime si sibi ex mora periculi imminet) prosequitor. utroque differente superior si ex dilatione bono publico fraude fieri animaduortet, occurrato, terminum prouidet moderator.

Nam & delegatus adpellationis iudex altera ^{58. Per tuas.} partium contumaciter non veniunte (modò lis coram priore iudice contestata fiet, & de causæ meritis sibi liqueat) commissum negocium liberè definito.

Vnde adpellanti, contumaciter absente ad- ^{70. Interposita. θεμα. fi.} pellato, etiam lite nec super adpellationis articulo, nec super negocio principali contestata, grauamen probare licitum esto.

De Recusationibus.

Iudici, à quo adpellabitur, adpellantes, ut vel ^{27. Ad hac. sig.} prosequantur adpellationem, vel iuri pareant, compellere fas esto. quod si vtralibet partiù suspectum iudicem habesit: eo insistente iudicem, qui propositam inter eos quæstionem dirimat, elegunto.

Exempli causa: si delegatus impetrantis con- ^{36. Postremo.} sanguineus, aut in ea causa aduocati officio functus, aliàsve suspectus erit: quamuis adpellatio remota fiet, merito recusator.

Alioquin regulariter in causis ecclesiasticis vbi ^{12. Super eo. ij. θεμα. in causis.} adpellationis remedium tollitur, sicut adpella-

De cler. peregrinan.

tioni, ita & recusationi ne defertor.

47. *Secundo.*
De iur. si.

Qui ergo iudicem suspectum habet, suspitionis causam coram eo allegato, ea coram arbitris intra competentem terminum probator. si factum non erit: iudex auctoritate sua utitur. aliam causam cognitioni supersedito.

61. *Cum speciali.*
in prin.

Hodie qui se suspectum habere iudicem allegauerit, coram eodem causam iustae suspitionis assignato, & cum aduersario, aut, si fors aduersarium non habesit, cum iudice arbitros elegito. si cum eo conuenire de arbitris elegendis non potesit: ipse unum, ille alterum elegito. hi de suspitionis causa cognoscunt. consentire si nequibunt: tertium adsciscuto. ex tribus ollis quod duo creuerint, ratum, firmum esto. hi ad id ex fide exequendum sese obligari intelleguto. causa coram eis haud probata, ditione sua iudex utitur. probata, recusatus negotium de recusatoris ad sensu committito, vel ad superiorem a mandato, transmittito.

De Relationibus.

68. *Intimasti.*

QUOTIENS relaturum se iudex pollicetur, actutum litigatoribus consultationis exemplum apud acta edito.

De clericis peregrinantibus. Tit. 29.

1. *Conquerente.*

QUI ad apo. sedem iter arresint, licet res suas ecclesiarumve suarum in protectione summi pont. non posuerint, sub ea ca-

men esse intelleguntor. ollis interim substracta
vel ablata restituuntor.

*De confirmatione utili vel
inutili. Tit. 30.*

LITERAE confirmationis sententiæ à qua ^{1. Bone.}
adpellatum fiet ab apo. sede impetratæ, si
adpellatus adpellantem maliciosè præuorterit,
ne valeto. aliàs donec à iudice decisa fiet ad-
pellatio in suspenso funto.

Et si quis rei litigiosæ cõfirmationem ab apo. ^{1. Si quis.}
sede impetrasset: iudex non ideo minùs de lite
cognoscito. sin eam pacificè possidebat: de lite
postea orta ne quid sine Romani pont. manda-
to decernito.

Nam de confirmationibus Romani pont. hoc ^{2. De cõ-}
tenetor. Contra illas (nisi nouum sedis apo. pro- ^{firmatio-}
cedet mandatum, aut easdem per falsi sugge- ^{nibus.}
stionem elicitas esse certum erit) aliquatenus ne
iudicator.

Huiusmodi confirmatio si super amicabili in- ^{8. Vene-}
ter aliquos inita compositione ex certa Roma- ^{rabilis.}
ni pont. scientia facta erit, licet in ea confirma-
tionis verbum tenorem confirmati præcedat,
aut consueta clausula, SICVT SINE PRA-
VITATE FACTA EST, inserta fiet, non ideo
minùs valeto.

Arbitrium verò contra formam iuris & com- ^{7. Exa-}
promissi per arbitros latum, licet per ipsissimum ^{minata.}
Romanum pont. in forma communi confirma-
tum, ne teneto.

De confirm. vtili vel inut.

5. *Ad
nostram.
6. Porre-
ta.*

Sic & personalis confirmatio prioratus seu administrationis quã regularis à Romano pont. impetrasset, si se regularè tacuisset, eius ergò ne valeto. si enim expressit: rescriptum falsum iudicator. in impetrantem tanquam falsitatis auctorem animaduortitor.

9. *Sua.*

Sed nec per conlationem legati alicui factam quantumvis à Romano pont. confirmatam iura diœcesano debita minuuntur, læduntur. ea nõ obstante olli reuerentia exhibetor, olli de iure suo integrè respondetor.

4. *Cum
dilecta.*

Item & priuilegia nimia vetustate consumpta si erunt: Romani quidem pont. autoritate innouari valentor, ex innouatione tamen nullum ius cõfirmationis adquiritor, antiquum, si quod erat, conseruator.

Libri secundi finis.